

อนหลง นรอยารม

ดำเนินเรื่องโดยเจ้าชาย

คำนำ

ในสมัยพุทธกาล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสอน
พระอานันท์ พระพุทธอนุชา ถึงเรื่องสิ่งประเสริฐสี่ประการ
ที่หาได้ยากยิ่ง เปรียบเสมือนจำนวนเม็ดทรัพย์ที่ติดบนปลาย
นิ้วซึ่มสามารถเทียบกับปริมาณเม็ดทรัพย์มากมายเกินคณานับ
ทั่วทั้งผิวโลกและใต้ท้องมหาสมุทร สิ่งประเสริฐสี่ประการนั้น
ได้แก่ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา มีอายุ
ยืนยาว และได้ปฏิบัติในขั้นบารมี หมายถึง การศึกษาและ
ปฏิบัติธรรม

หลังพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว กาลเวลา
ล่วงมากว่าสองพันห้าร้อยปี คนไทยในปัจจุบัน นับว่าเป็นผู้มี
บุญสูงที่ได้เกิดมาในดินแดนที่ยังมีพระพุทธศาสนาและหลัก
ธรรมคำสอนอย่างสมบูรณ์ ที่สำคัญยิ่ง คือการได้เกิดมาอยู่
ใต้ร่มพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน
นับว่าเป็นผู้ที่ได้สะสมบุญกุศลมากพอควร เพราะนอกจาก
จะได้มีโอกาสพบกับสิ่งประเสริฐทั้งสี่ประการแล้ว การได้มี
โอกาสชื่นชมในพระบารมี ได้ซาบซึ้งในพระราชวิริยavัตรที่

งดงามเปี่ยมด้วยพระเมตตา และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงมีต่อกัน ไทยทุกหมู่เหล่าอย่างอเนกอนันต์แล้ว ยังได้มีโอกาสเดินตามรอยพระยุคลบาทในด้านการศึกษาและปฏิบัติธรรม ที่นับว่าเป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดในการได้เกิดมาเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหาชัตติรย์ผู้ทรงเป็นที่รักยิ่งและทรงได้รับการยกย่องจากทั่วโลก ได้ทรงคึกข่าวและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดระยะเวลากว่าหกสิบปีที่ผ่านมา ทรงยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงปฏิบัติและทรงพระองค์อยู่ในทศพิธารธรรม ทำให้ประเทศไทย เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ด้วยพระปัญญาธิคุณ และพระบารมี

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศแสดงให้เห็นถึงความมีพระราชหฤทัยผักใฝ่ต่อการศึกษาอย่างถ่องแท้ในพระพุทธศาสนา รวมถึงการปฏิบัติพระองค์ในฐานะพระราชนัดดา ใน การเจริญรอยตามพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิราช ซึ่งเสด็จออกทรงพระพนวชใน

ขณะที่ทรงครองลิริราชสมบัติ ทำให้พสกนิกรชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศหันมาสนใจในพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง

หนังสือ 'ในหลวงในรอยธรรม' เล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้น
เพื่อเผยแพร่พระราชวิริยาอันบริสุทธิ์ดงม ตามครรลอง
ของพุทธามกที่ทรงถึงพร้อมด้วยกาย วาจา ใจ โดยได้
รวบรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในช่วงที่ทรงพระผนวช
พระราชนมุจชาในการสันหนาธรรมกับพระวิปัสสนาจารย์และ
พระกัมมัญชานผู้ทรงคุณหั้งด้านปริยัติและปฏิบัติหลายรูป
รวมหั้งพระราชดำรัสที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา อันควรค่าแก่การ
น้อมนำมายศึกษาและทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง

เมื่อพระองค์ได้ทรงจุดแสงสว่างแห่งธรรม ประดุจ
ประทีบที่ส่องสว่างอยู่กลางใจคนไทยมาตลอดระยะเวลา
หากสิบปี ไม่มีวันใดที่จะทรงว่างเว้น จึงเป็นหน้าที่ของชา
แผ่นดินทุกคนที่ควรช่วยกันรักษาประทีปแห่งธรรมนี้ ให้ส่อง
สว่างในใจคนไทยสืบไป

ดนาย จันทร์เจ้าฉาย

สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี

สารบัญ

* พลังธรรมเหง่แ่งดิน	๙
* พระราชนูกชา	๔๓
* พระบรมราโชวาทและพระราชนิรันดร์	๘๓
* บรรณานุกรม	๑๖๗

พลังธรรมแห่งแผ่นดิน

พลังธรรมแห่งแผ่นดิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๗๐ ณ โรงพยาบาลเคมบริดจ์ ปัจจุบันคือ โรงพยาบาลเมาน์ทอเบอร์น เมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตต์ส สหรัฐอเมริกา โดยพระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานพระนามว่า “ภูมิพลอดุลเดช” มีความหมายว่า “พลังของแผ่นดินเป็นอำนาจที่หาได้เปรียบมิได้”

รวมกับจัชทรงทราบเหตุการณ์ล่วงหน้าว่า พระกุまれพระองค์นี้จะทรงเป็นผู้ประคงประเทศชาติให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่างๆ ไป ด้วยพระบุญญาธิการและพระปัญญาธิคุณที่ทรงตั้งมั่นอยู่ในสัจธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงยึดมั่นในพระปฐมบรมราชโองการที่ได้พระราชทานไว้ในวันพระราชนิพิธ์ บรรมราชากิจเชก ความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” คำว่า “โดยธรรม” 这里 เปรียบประดุจลูกกุญแจที่เปิดทางให้ได้ย้อนกลับไปในอดีตสมัยสองพันห้าร้อยปีก่อนมาแล้ว ที่ธรรมเรื่อง “ทศพิธราชธรรม” ได้มีการร้อยเรียงไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระราชจิริยาวัตรของพระมหากษัตริย์ไทย

“ตั้งใจจะอุปถัมภก
จะป้องกันเขตขัณฑสีมา

ยอดพี่น้องประพุทธศาสนา
รักษาประชาชนและเมือง”

พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังปรากฏในเพลงยาวรับฟ้าที่ทำดินแดง แสดงให้เห็นน้ำพระราชหฤทัยที่ยึดมั่นในบรรพระพุทธศาสนา และพระปริชาญาณในการปกครองแผ่นดิน ข้าราชการ และแม่ทัพนายกอง แม้ในยามที่ทรงต้องก่อสร้างเมืองใหม่ และทรงต้องแก้ไขเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ไม่ให้เกิดซ้ำรอยดังเช่นที่เกิดแก่กรุงศรีอยุธยา ราชธานี

พระราชปณิธานนี้แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพที่พระองค์ทรงเห็นพระราชกรณียกิจอันสำคัญและต้องทรงปฏิบัติได้อย่างถ่องแท้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงถาวรสยาม ให้อู่รอดมาจนปัจจุบัน โดยเน้นความสำคัญของบ้านเมือง ๒ ประการ คือ วัดกับวัง อันเป็น ๒ สถาบันที่เป็นเสาหลักของชาติ และไม่อาจแยกจากกันได้ ทำให้ชาติไทยซึ่งทรุดโทรมเสียหายกลับมีร่างกายขึ้นมาใหม่ อย่างสมบูรณ์ ทรงเปรียบเสมือนพระบิดาแห่งปวงชนชาวไทย สมดังที่มีพุทธบัญญัติว่า พระราชรักษาประชาธิรัฐ เมื่อนบิดารักษาบุตรของตนทุกเมือง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์และพระบรมราชจักรีวงศ์ขึ้นแล้ว พระมหาภัชตริย์แต่ละพระองค์ในรัชกาลต่อๆ มา ก็ได้ทรงสืบทอดพระราชวิถี และพระราชปณิธานอันดึงดีงามของพระมหาภัชตริย์ไทยในอดีตไว้ได้อย่างไม่ขาดสาย

ในคติทางพุทธศาสนา ว่าด้วยกำเนิดของโลก สังคมและตัวแห่งเมฆ ของพระราชาตามพระธรรมคำสอนของพระลัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากที่โลกถือกำเนิดมาแล้ว มนุษย์ก็เกิดโลก โภส และโมหะเข้าครอบงำทำให้ต้องตánh และมีการลงโทษกัน ดังนั้นมนุษย์จึงตกลงกันที่จะคัดเลือกหัวหน้าขึ้น โดยเลือกผู้ที่มีสั่งราชีและมีความสามารถที่สุดในหมู่ของตน ผู้นำที่ได้รับเลือกเรียกว่า “มหาสมมติ” หมายความว่า “เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั้งมวล” นอกจากนี้ยังได้สมญาว่า “ภัชตริย์” ซึ่งหมายความว่า ‘นักรบ’ เนื่องจากจะได้รับหน้าที่ปกครองแผ่นดินทั้งหมดด้วย และเมื่อภัชตริย์ผู้นั้นได้ปกครองด้วยความเป็นธรรมก็จะได้สมญาว่า “พระราชา” หรือ “ผู้ปกครองที่มีสมญานาม สวางรุ่งโรจน์”

ทศพิธาราธรรม หรือ “ธรรมแห่งนักปกครอง และผู้อยู่ในปกครองเพียงปฏิบัติต่อ กัน” เป็นธรรมะที่มีมาก่อนพุทธกาล ต่อมาก็ได้นำมาเรียนรู้ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การบำเพ็ญทาน การรักษาศีลทั้งห้า การบริจาคหรือยอมเลี่ยஸละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความ

ชีวิตของ ความสุภาพอ่อนโยน ความเพียรปฏิบัติกรณีภิกจิต่างๆ โดยไม่ลดละเบื่อหน่าย ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบี้ยน ความอดทน และความไม่ประพฤติผิด พากเรอาชาวไทยจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางศักดิ์พิธราชธรรมอย่างบริสุทธิ์ สมบูรณ์ อันเป็นแบบอย่างที่พสกนิกรพึงยึดถือปฏิบัติตาม

สมเด็จพระบูรพมหกษุตรยารักษ์ของไทยที่ทรงพระผนวช
ขณะทรงครองสิริราชสมบัติเมืองสยามพระองค์ เริ่มตั้งแต่พระมหา
ธรรมราชาลีไ泰แห่งกรุงสุโขทัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่ง^๑
กรุงศรีอยุธยา และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ ล่วงมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาล
ปัจจุบัน ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกະ พระองค์ได้ทรงพระผนวช
ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ ด้วยมีพระราชดำริว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนา
ประจำชาติ ซึ่งราชภูมิไทยส่วนใหญ่นับถือ และทรงประจักษ์ใน
พระราชหฤทัยว่า หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยเหตุ
ด้วยผลด้วยลัจจุธรรม

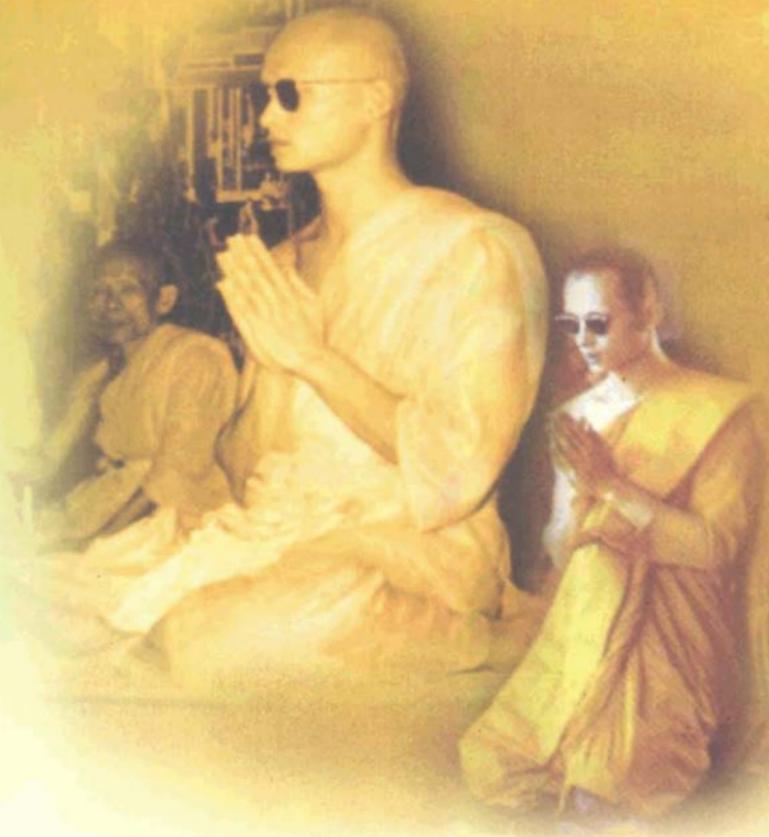
พระราชดำรสนิวัติที่ແطلบพระราชดำริ เมื่อวันพฤหัสบดีที่
๑๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕ เรื่องการทรงพระผนวชต่อพระบรม
วงศานุวงศ์และคณะทูตานุทูตต้อนหนึ่งความว่า

“...พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ทั้งตามความ
ครรภ์ชาเชื้อมันของข้าพเจ้าเอง ก็เห็นเป็นศาสนาดีค่านานห้าง เนื่องใน
บรรดาลัจจุธรรมคำสั่งสอนอันชอบธรรม คำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล
ซึ่งเคยคิดอยู่ว่าถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจัดให้บัวลักษณะนี้
ตามราชประเพณี...”

เลขที่บัญชี.....	006177
วันที่.....	๘ ๐๙.๖๗
เลขที่บัญชี.....	๐๒๖-๑๗๙๓
เลขที่บัญชี.....	๑๗๙๓

ประกอบกับเมื่อปีพุทธคักราช ๒๔๗๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายิก ผู้ที่ทรงองค์ทรงนับถือและทรงมีพระคุณในการต่อพระองค์มาก ได้ทรงพระประชวรลง พระอาการ เป็นที่น่าวิตกมาก จนแพทย์กล่าวได้ว่าไม่มีความหวัง แต่เดชาบุญ สมเด็จพระสังฆราชทรงหายจากพระอาการประชวรมาได้อย่างน่าประหลาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในขณะนั้นมีพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา จึงมีพระราชดำริว่า หากได้ทรงพระพนวชโดยที่มีสมเด็จพระสังฆราช พระองค์นี้เป็นพระราชนูปปัชฌายาจารย์แล้ว ก็จะเป็นที่สมพระราชประสงค์

ในอันที่จะได้ทรงแสดงความเคารพและพระราชรัชศรีทชาต่อสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระลังมราชน อกลมหาลังมปรินายก ได้เป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงตกลงพระทัยที่จะทรงพระผนวช เพื่อทรงอุทิศพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณแด่สมเด็จพระลังมราชนองค์นี้

เมื่อได้ทรงตกลงพระทัยเช่นนั้นแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โปรดกระหม่อมให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อทรงแจ้งพระราชประสังค์ที่จะทรงพระผนวชให้ทราบ เพื่อเป็นการหารือ ซึ่งนำความปีติโสมนัสสูงสุดแก่นายกรัฐมนตรีเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้ทราบถึงพระราชประสังค์ และได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอรับพระราชภาระในการนี้ในนามของรัฐบาลและประชาชนชาวไทย

จากนั้นนายกรัฐมนตรีได้เชิญราชແสพระราชน้ำนี้ แจ้งแก่ที่ประชุมรัฐสภา เพื่อหารือในเรื่องที่จะทรงแต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ให้ทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะที่ทรงพระผนวช (เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีทรงรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ภายหลังจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เคลิมพระอภิไธยเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) กับเรื่องที่รัฐบาลจะขอพระราชทานรับภาระในการทรงพระผนวชทุกประการ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณ โดยตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการดังกล่าว

วันจันทร์ที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๗๙ เป็นวันที่ต้อง Jarvis ไว้ในประวัติศาสตร์ไทย และจะจำในใจของชาวไทยทุกคนด้วยเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสแตลง

พระราชดำริที่จะทรงพระผนวชในบรรพธรรมพุทธศาสนา ตามเวลา ๑๔.๐๐ น. ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมี สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์) วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเป็นพระราช อุปัชฌายาจารย์ ตามพระราชประสงค์ และถวายพระสมณนามว่า “ภูมิพล”

ในงานพระราชพิธีมหามงคลนี้ สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตติโสภณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระราชอนุศาสนा จารย์ ถวายอนุสาวานพระศาสนโสภณ (จวน อุภราษฎร์) วัดมกุฏ กษัตริยาราม เป็นพระราชกรรมวาจาจารย์ (ต่อมาได้รับโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ศกลมหาสังฆปรินายก วัดบวรนิเวศวิหาร) เป็นพระพี่เลี้ยง

ในโอกาสนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ประทานพระโอวาท ความว่า "...การทรงผนวชwanนี้ เป็นประโยชน์มาก สำหรับคนผู้นับถือพระพุทธศาสนา เพาะขยายนิรกันมาก แต่ว่าที่จะได้ เป็นประโยชน์สำหรับพระองค์เองนั้น ต้องปฏิบัติปฏิบัติธรรมวินัย คือ บัวชดด้วยกายอย่างหนึ่ง บัวชดด้วยใจอย่างหนึ่ง ถ้าทั้ง ๒ อย่าง ผสมกันเข้าแล้ว จะเป็นกุศล การบัวชดด้วยกายนั้น ต้องทำพิธีในที่

ประชุมลงชื่อ แต่การบวชด้วยใจ ต้องตั้งพระราชทูทัยเรียนพระพุทธศาสนาในพระวินัย ทรงอ่านดูข้อบังคับที่จะไม่ประพฤติล่วงในพระธรรม ทรงศึกษาเพื่อปฏิบัติตามฝึกหัดพระราชทูทัยให้ส่งบรรจง..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระผนวchnพระองค์ได้ปฏิบัติพระราชกรณียกิจในระหว่างทรงครองสมณเพศ เช่นเดียวกับพระภิกขุรูปอื่นๆ กล่าวคือ เมื่อเสวยพระกระยาหารเข้าแล้วเสด็จลงพระอุโบสถทรงทำวัตรเช้า ในเวลาเย็นทรงทำวัตรเย็นร่วมกับพระภิกขุ วัดบวรนิเวศวิหารรูปอื่นๆ ทรงสดับพระธรรมวินัยและทรงศึกษาพระธรรมวินัยเช่นเดียวกับพระภิกขุรูปอื่นๆ

เช้าเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๙๙ เป็นวันที่ชาวบ้านร้านตลาดแแกงบางลำพูต่างพากันตื่นแต้นและปลื้มปีติอย่างลั่นเหลือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระผนวชได้เสด็จฯ มาทรงรับบิณฑบาตจากประชาชนโดยไม่มีหมายกำหนด การเสด็จฯ ภาพที่พระองค์ทรงยืนรอรับบิณฑบาตอยู่เบื้องหน้าด้วยสีพระพักตร์ที่อ่อนโนน ทรงสงบน้ำร่วมเยี่ยงพระภิกขุรูปอื่นๆ ซึ่งเป็นภาพที่ติดตาตรึงใจพากเข้าไปไม่มีวันลบเลือน

ไม่มีครั้งใดอีกแล้วในชีวิตที่ประชาชนทั้งชาติ หญิง เด็กและคนชรา ที่ออกมากล่าวบานดูนั้น จะรู้สึกตื่นแต้นและปลื้มปีติเท่าครั้งนี้ เพราะไม่มีใครคิดมาก่อนว่า ชาตินี้จะมีโอกาสได้ทำบุญส่งบาร魘 พระภิกขุที่เป็นถึง “พระเจ้าแผ่นดิน”

ด้วยพระบาทที่เปลือยเปล่า ทรงพระดำเนินไปตามถนนเยี่ยง
พระสังฆทั้งหลาย โดยไม่มีหมายกำหนดการ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาส
ได้ร่วมพระราชกุศลได้มากเท่าที่จะมากได้ ซึ่งในวันก่อนที่จะทรงรับ^๑
บิณฑบาตจากประชาชน พระองค์ได้เสด็จฯ ไปทรงรับบิณฑบาตจาก
สมเด็จพระราชนนี ซึ่งเป็นพระราชนารดาผู้ทรงพระคุณที่สุดแล้ว
ประดุจพระพรหมของบุตร

เล่ากันว่า บางคนก้มหน้าก้มตาใส่บาตรพระองค์โดยไม่ได้มอง
หน้าว่าพระภิกษุที่มายืนรับบิณฑบาตเป็นใคร แต่พอเงยหน้าขึ้นมองเห็น
ว่าเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระผนวชก็เหงเป็นลม
หมดสติไปด้วยความดื่นเต้นตกใจ มือไม้อ่อนແຫะจะคอนหัพพีตักข้าว
ไม่ไหว พ้อวู้สึกตัว ก็ทรุดลงกราบແບพระบาทนิ่งอยู่อย่างนั้น ขยาย
ลูกไม้ขึ้น คนอื่นต้องมาชุดประคองให้ลูกขึ้นยืน

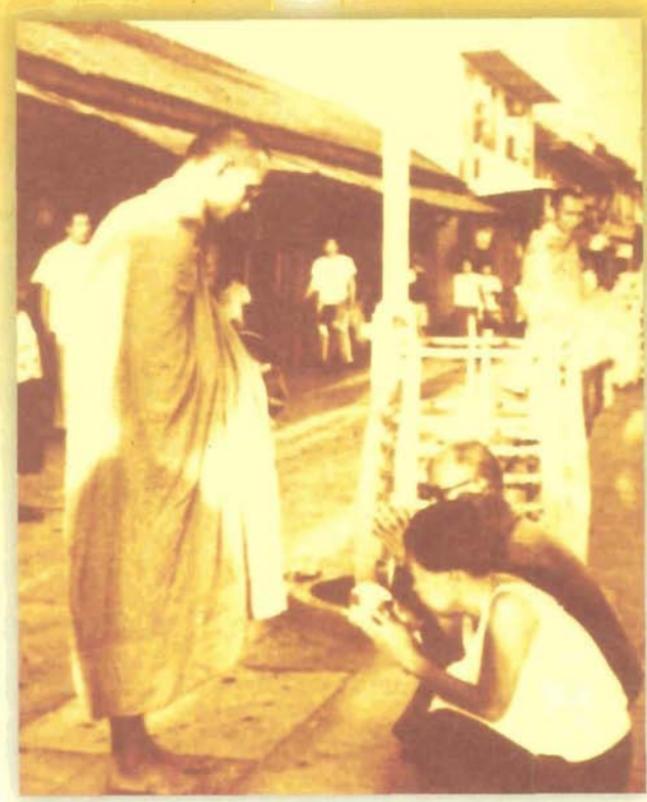
นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงล้นเกล้าล้น
กระหม่อมแก่พสกนิกรที่ได้เสด็จฯ ออกรับบิณฑบาตในครั้งนี้ เพราะ
เป็นโอกาสแรกและโอกาสเดียวในชีวิตของพวากษาเหล่านั้น ที่มีโอกาส
ได้ใส่บาตรถวายพระภิกษุซึ่งเป็นพระมหากรุณาธิคุณของพวากษา

จากนั้นจึงประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชนำเนินกลับ
วัดบวรนิเวศวิหาร แต่เมื่อถึงหน้าวัด ก็ต้องเสด็จฯ ลงจากรถยนต์
พระที่นั่งอีกครั้ง เพื่อทรงรับบิณฑบาตจากประชาชนที่มาเฝ้าฯ รออยู่
ที่หน้าวัด

อาหารที่ทรงรับบิณฑบาตในวันนั้น เป็นอาหารที่ชาวบ้านใส่บาตรอยู่ตามปกติ คือ ข้าวสุก เครื่องในไก่ผัดขิง ผัดถั่วฝักยาว กุนเชียง ผัดหอยหัวใหญ่กับหมู เนื้อหอด ปลาลิดเด็มหอด ปลาทูหอด ส่วนของหวานก็ได้แก่ ขนมครก ขนมถั่วแบบ ขนมบ้าบิน ส้มเขียวหวาน กล้วยหอม กล้วยไข่ โรตี ขนมเค้ก และขนมปังทำเนย นอกจากนั้น ก็มีดอกไม้ ชูป เทียน พระองค์ทรงแบ่งอาหารที่ทรงรับบิณฑบาตมาออกถวายสมเด็จพระสังฆราชเจ้าส่วนหนึ่ง นอกจากนั้นพระองค์ได้เสวยเป็นพระกระยาหารเพล

ตอนค่ำ ก่อนเข้าที่พระบรรทม จะเป็นเวลาที่พระพรหมมุนีและบางครั้งพระโศกนาคนากรณ์ขึ้นเฝ้าแสดงธรรมถวาย จึงเป็นเวลาที่จะมีพระราชปูชนียาในสิ่งที่ได้ทรงศึกษาอย่างเต็มที่ ทรงปฏิบัติทุกอย่างครบถ้วนตามแนวทางที่พระราชนูปปัชฌายาจารย์ถวายแนะนำ แสดงถึงความเอาพระราชนูกติไว้ในเรื่องธรรมะอย่างยิ่ง

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระผนวชในระยะเวลาอันลั้น พระองค์ก็ทรงปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของสงฆ์ถูกต้องครบถ้วนบริบูรณ์ ทรงตั้งมั่นอยู่ในไตรลิกขา ได้แก่ คีลลิกขา สมารีลิกขา และปัญญาลิกขา ทรงพระปัญญาดุณพิจารณาธรรมให้รู้แจ้งในสัจธรรม ทรงบำเพ็ญพระมหาธรรมในเพศบรรพชิตอย่างเคร่งครัด ทรงสำรวมและมีพระราชจริยาไว้ตระดงงาม ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่สนใจและเลื่อมใสแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ

นับเป็นบุญอย่างใหญ่หลวงของชาติ และประชาชนชาวไทยทั้งมวล ที่ได้อยู่ภายใต้ร่มพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงตั้งมั่นอยู่ในศพิธราชธรรม และทรงเป็นแบบอย่างอันเอกอุ่นในด้านการศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ทรงพระชนมายุยังน้อย ดังที่เคยทราบกันมาว่า ในคราวบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบรมคพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอาneathมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร์ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระองค์ทรงตั้งพระราชทัยที่จะทรงสดับพระธรรมเทศนา และเมื่อได้ทรงpubประธรรมนุเคราะห์ผู้ทรงคุณด้านปริยัติและปฏิบัติหรือวิปัสสนากรรมฐาน จะมีพระราชปุ่มฯ และทรงสดับข้อธรรมนั้นเสมอ ตลอดระยะเวลา กว่าหากลิบปีจวบจนปัจจุบัน

ทรงปฏิบัติสมាជิ魍นา

ในหนังสือ “ในหลวงของเรา” พระเจนยุทธนาจิรยุทธ (หลวงปู่พูพาน) ให้สัมภาษณ์ในหัวข้อ “การปฏิบัติธรรมของในหลวง” ไว้เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗ ว่า

ที่ท่านประทับใจในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ทรงประพฤติปฏิบัติทั้งทางโลก ทางธรรมอย่างสม่ำเสมอ พระราชปัญญา มีชีวิตครองเรือนมักจะพูดว่า ไม่ค่อยมีเวลาประพฤติปฏิบัติธรรม เมื่อพระแน่ให้นั่งสมาธิ สวดมนต์ ก็มักจะบอกว่าไม่มีเวลา ติดภารกิจการงาน แต่เมื่อท่านได้เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมีงานที่จะต้องทำ มีโครงการที่จะต้องติดตามผลงาน พระองค์ท่านทรงแบ่งงาน แบ่งโครงการ และแบ่งเวลาบางส่วน ปฏิบัติในทางศาสนา โดยทรงแบ่งเวลาปฏิบัติธรรมหลังจากที่เสด็จพระราชดำเนินกลับจากทรงเยี่ยมเยียนและดูงานที่กำหนดไว้เสร็จล้วนในวันหนึ่งๆ แล้ว

ก่อนที่จะทรงงานทุกครั้ง พระองค์จะเสด็จเข้าห้องสวดมนต์ ให้พระ เแล้วทำสมาธิจิตใจให้สงบยหนึ่ง แล้วจึงทรงงาน พระองค์เคยมีพระราชดำรัสว่า การที่พระองค์ทรงทำเช่นนี้รู้สึกว่างานได้ผลดี เมื่อมีสมาธิในการทำงาน งานที่ทำก็ทำได้อย่างมีระเบียบเรียบร้อย ได้คุณภาพดี จิตใจก็ปลดปล่อยได้แล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ตลอดมาหากเป็นคนธรรมดาทำได้ไม่เกิน ๓-๔ วัน ก็ต้องเลิกแล้ว แต่ที่พระราชกรณียกิจท่านทรงปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย พระราชจริยาภรณ์ที่พิเศษอีกประการหนึ่งซึ่งคนทั่วไปทำได้ยากคือ ในคืนวันอุปถัتنั้น พระราชกรณียกิจทรงรักษาอุปถัตศีลอย่างเคร่งครัด

ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี ให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ “ฉบับคู่กุฏิ ภูมิพล” ว่า ในด้านพุทธศาสนาเห็นได้ชัดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงควรจะอนุรักษ์พระสงฆ์ทรงไตรกามข้ออรรถข้อความ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่างๆ มักตั้งอยู่บนฐานของธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาเสด็จแพรพระราชนิรันดร์ไปยังต่างจังหวัด มักเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพระอาจารย์วัดป่ารูปต่างๆ เสมอ แสดงให้เห็นว่าทรงสนพระราชนิรันดร์ในธรรมะชั้นสูงขั้นปฏิบัติกรรมฐาน หม่อมเจ้าจักรพันธุ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ องคมนตรี (ภายหลังเมื่อถึงชีพิตากษัยได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เป็นพระราwangค์เชือ พระองค์เจ้าจักรพันธุ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์) เคยประทานสัมภาษณ์ไว้ว่า ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการหนึ่งที่ดีมาก แต่ไม่ได้ออกข่าวหรือโฆษณาใดๆ จึงไม่ค่อยมีคนรู้จักเท่าที่ควร

โครงการที่ว่านี้คือการส่งเสริมสุขภาพจิต มีขึ้นตามหมู่บ้านป้าแม่หลายๆ แห่ง ที่เด่นที่สุดก็ที่หมู่บ้านป้าแม่เมืองตระไคร้ จังหวัดเชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปยังหมู่บ้าน ทรงทำความรู้จักรุ่นคุณเคยกับชาวบ้าน ด้วยการพระราชทานลิงของแล้วทรงบอกให้ชาวบ้านสอดมโนต์และประพฤติตนเป็นคนดี ในที่สุดประชาชนทั้งหมดก็หันมาประพฤติตัวดี เลิกกินเหล้าเมายา

ทรงเป็นศิษย์พระสายปฐวีบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชนฤทธิ์ในการปฏิบัติภารกิจ ทรงพระกรุณโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักบำเพ็ญธรรม ส่วนพระองค์ได้ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดา โనจูน เป็นสถานที่วิเวก หมายความว่า การเข้ามาในบริเวณนี้จะไม่ถูกบันทึก หรือมีการเฝ้าระวัง ทรงปฐวีบัติสมารถเป็นประจำและประทับนั่งได้ครั้งละนานๆ จากความสนพระทัยในธรรมะปฐวีบัตินี้ได้เสด็จพระราชดำเนินไปกราบเมัสการพระอาจารย์รูปต่างๆ เพื่อสุนทานธรรม และศึกษาธรรมะปฐวีบัติอยู่เนืองๆ เช่น หลวงปู่แหวน สุจิณโโน แห่งวัดดอยแม่อปีง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) หลวงปู่ขาว อนาโลย แห่งวัดถ้ำกลองเพล อ.หนองบัวลำภู จ.อุบลราชธานี (ครั้งยังไม่มรณภาพเป็นจังหวัด ปัจจุบันหลวงปู่มรณภาพแล้ว) พระอาจารย์ผัน อาจารโว แห่งวัดป่าอุดมสมพร อ.พวรรณนาโน จ.สกลนคร (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) พระราชนิโรธรังสีฯ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเปี๊ง อ.ครีเชียงใหม่ จ.หนองคาย (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) ท่านเจ้าคุณอุดมลังกวาริสุทธิ์ภารกิจ (พระอาจารย์วัน อุตตโม) แห่งวัดถ้ำอภัยดำรงธรรม จ.สกลนคร (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) พระอาจารย์จวน กุลเชื้อ แห่งวัดภูทอง จ.หนองคาย (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) พระราชนานวิสุทธิ์สกุณ (พระอาจารย์มหابัว ญาณสัมปันโน) แห่งวัดป่าบ้านตาด จ.อุดรธานี พระอาจารย์เบน ธนากรโว แห่งวัดดอยธรรมเจดีย์ จ.สกลนคร และพระอาจารย์ที่มีวัตรปฐวีบัติน่าเลื่อมใสอีกหลายรูป

วาระเวลา ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปกราบมัสการพระอาจารย์ผัน อาจาโร ซึ่งขณะนั้นราษฎร์ท่านยังดีอยู่ และพระอาจารย์มหาบัว โดยมีสมเด็จพระญาณสัมวา สมเด็จพระสังฆราช คริสต์ยังดำรงสมณศักดิ์ พระคานส์โภกณ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ร่วมอยู่ด้วยเพื่อสุนทดนาเกี่ยวกับธรรมะปฏิบัติ ต่อมาทราบว่าได้เสด็จ พระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดป่าอุดมสมพร พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จ พระราชดำเนินไปศึกษาธรรมะปฏิบัติกับพระอาจารย์ผัน ณ วัดป่า อุดมสมพร หลายคริสต์ด้วยความเลื่อมใสครั้งๆ

เมื่อพระอาจารย์ผัน เข้ามาในกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อารามนารามพระอาจารย์ผันเข้าไปแสดง ธรรมในพระราชฐาน บางครั้งรับสั่งสุนทดนา กับพระอาจารย์ผันอยู่จน ดีกما ก พระอาจารย์ผันลูกชิ้นเองไม่ได้ เพราะนั่งอยู่ในวิริยาบถเดียวนาน กินควร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงช่วยพยุงพระอาจารย์ผัน ด้วยพระองค์เอง

พระอาจารย์บางรูปประภาว่า เป็นหน้าที่ของอาจารย์ต้องไปฝ่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงในวัง ขอพระองค์ทรงอย่าได้เสด็จ พระราชดำเนินมาวัด ให้ลำบากพระราษฎร เพาะทรงมีพระราชภารกิจมาก ทว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นศิษย์ จึงเสด็จ พระราชดำเนินมากราบมัสการพระอาจารย์เป็นการส่วนพระองค์ ด้วยทรงเป็นกษัตริย์ที่ถึงพร้อมด้วยพระคุณธรรมเปรียบเสมือนไม่ มีผลักดันใด สาขาย่อมอ่อนโยนฉันนั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดหนึ่งทางอีสาน พระองค์จะไปกราบพระประธานในวัดก่อน แล้วจึงไปกราบNmสการพระอาจารย์ที่กุฎិ เพื่อสันทานธรรมและศึกษาธรรมะปฏิบัติเป็นเช่นนี้ทุกครั้ง

และหากเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักภูพาน ราชบุรี จ.สกลนคร โปรดที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปกราบNmสการพระอาจารย์รูปหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากวัดนั้นร่มรื่นวิเวกเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม และอยู่ไม่ไกลจากพระตำหนักภูพานฯ บางครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะประทับนั่งอยู่ที่ลานหิน ในขณะที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชชนนีนาถทรงพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสวนดอกไม้ต้นไม้อันร่มรื่น และบางครั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงตามเสด็จพระราชดำเนินด้วย จะทรงกว้างบริเวณวัดเองโดยไม่ถือพระองค์

ครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปกราบมัสการและทรงศึกษาธรรมปฏิบัติกับพระอาจารย์ที่ชราภาพมากแล้ว เช่น หลวงปู่ขาว ที่วัดถ้ำกลองเพล หลวงปู่เหวน ที่วัดดอยแม่อปีง และพระอาจารย์รูปอื่นๆ อีก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นศิษย์ทรงพระคงจุ่งมือพระอาจารย์เวลาเดินเป็นพระราชวิทยาลัยตรัตนอ่อนโน้น เป็นที่จับใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพระภรรผู้ให้ภูมิอาพาธก็ทรงเป็นพระธูระ บางครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปกราบเยี่ยมพระอาการและถวายโอลิสตแก่พระอาจารย์ด้วยพระองค์เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงไปอยู่ประจำ เพื่อถวายการปฏิบัติรักษา และเมื่อพระภรรผู้ให้ภูมิที่ทรงเคารพครัวชาและเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติมรณภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับพิธีการศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ และเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ หรือสรงน้ำศพด้วยพระองค์เอง พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระโวรส พระธิดา

เมื่อคราวพระอาจารย์ผัน อาจารี มรณภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปสรงน้ำศพพระอาจารย์ผันที่วัดป่าอุดมสมพร ตามราชประเพณีแล้วผู้อื่นจะสรงน้ำศพอีกไม่ได้ แต่ก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประชาชนสรงน้ำศพได้ ไม่ปิดกั้น ครัวชาประชาชนที่ตั้งใจมากราบมัสการ พระอาจารย์ที่พากษาคราฟนับถือและครัวชาเป็นครั้งสุดท้าย ทรงมีพระราชกระเสรับสั่งว่า

“ขออย่าได้ห้ามประชาชนสรงน้ำศพท่านอาจารย์ จงให้เขาระบุตัวเอง สรงน้ำกันต่อไปตามแต่ครรภ์ชา”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติภารนาได้ครั้งลະนานาฯ และทรงกระทำโดยสม่ำเสมอ ทรงรักษาอุปถัติสีลมอย่างเคร่งครัดในวันธรรมสวนะ ทุกวันจันทร์ ทรงถวายสังฆทานเป็นนิตย์ ด้วยทรงกับวันประสูติ พระราชกิจวัตรนี้ได้กระทำมานานแล้ว โดยอาภานาพระสงฆ์จากวัดต่างๆ มารับสังฆทานภายในพระตำแหน่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหฤทัยฝ่ายในพระธรรมคำสอนของพระกัมมัฏฐาน โดยทรงบันทึกคำเทศน์ที่มีประโยชน์รวมทั้งหนังสือธรรมะ เพื่อพระราชทานแก่เหล่าข้าราชการพิพารอยู่เนืองๆ และพระราชทานคำแนะนำในการปฏิบัติภารนา ในระหว่างที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการประทับเป็นเวลานานๆ ติดต่อกันหลายชั่วโมง หรือการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราชภูมิในท้องถิ่นทุกรั้นดار จะทรงปฏิบัติภารนาตลอดเวลา

เห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรวมการปฏิบัติธรรมกับการประกอบพระราชกรณียกิจให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อทรงงานหนักเพียงใด ก็ไม่เคยว่างเว้นการปฏิบัติธรรม ทำให้การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทุกครั้ง สำเร็จลุล่วงด้วยความเรียบร้อย และเมื่อมีอุปสรรคใดๆ ก็ทรงดํารงสติมั่น ไม่ทรงหวั่นไหวหรือสะดึงสะเทือน ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ถวายงานใกล้ชิดได้มีโอกาสเดินตามรอยพระบุคลบาทหลายคนกล้ายเป็นผู้สนับสนุนในการศึกษาและปฏิบัติธรรม

ครั้งหนึ่ง ในการประชุมพระวิปัสสนากรรมฐาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชบุณฑลวงศ์พ่อพุธ ฐานโย แห่งวัดป่า stalawan ว่า

“รู้ว่ามีอะไรเกิด แต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร”

หลวงพ่อพุธถายยาวิสัยนาความว่า

“นั่นคือ สุดยอดของการรู้ คือ การรู้ว่า ลิงได้ลิงหนึ่งเกิดขึ้น สิ่งนั้นย้อมดับไปเป็นธรรมชาติ”

ในสมัยพุทธกาล พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอโศกต้นมหาวยวัน เมืองพาราณสี เพื่อทรงประกาศธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ด้วยพระปัญญาอันยิ่งใหญ่ ชื่อ ธรรมจักรกปวัตตนสูตร โดยแสดงเรื่องหนทางสุดโต่งสองสายที่ไม่ควรประพฤติ คือ การเสวยสุขในการคุณ อารมณ์ อันเป็นธรรมของปุถุชน และการทราบ เบี่ยดเบียนตนให้ลำบาก มิใช่ธรรมของพระอริยะ แต่ควรเดินทางสายกลาง ประกอบด้วยอริยมรรค มีองค์ ๔ ได้แก่ การเห็นชอบ การดำรงชอบ การกล่าวชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งมั่นชอบ

พระพุทธองค์ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ นั่นคือ ทุกข์ควรรู้ สมุทัยควรละ นิโรธควรทำให้แจ้ง และมรรคควรทำให้เจริญ ในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพระธรรม เทคนานี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมได้บังเกิดขึ้นแก่ท่านโภณฑัญญาะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดा สิ่งนั้นหิ้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดा” ทำให้ท่านอัญญาโภณฑัญญาะ บรรลุเป็นพระโสดาบัน และขอบรพชาเป็นพระภิกขุสูงชัน จึงทำให้พระพุทธศาสนาถึงพร้อมด้วยพระรัตนตรัย อันประกอบด้วย พระพุทธ พระธรรม และพระสังฆ ในการเจริญวิปัสสนากرامฐาน การรู้เช่นนี้ เป็นการรู้สภาวะธรรมโดยปรมติ คือ ไม่มีสมมติบัญญัติ จึงไม่ทราบว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น คืออะไร มีความหมายอย่างไร เนื่องจากสติสัมปชัญญะได้เข้าไปรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่ติดกับความหมายใดๆ จึงถือว่าเป็นสุดยอดของการรู้

ทรงประกาศพุทธธรรมในต่างประเทศ

เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปยังสถาบันอนามัยแห่งชาติที่เบตเตลสตา รัฐเมริленด์ ในวาระพิธีเปิดอาคารหลังใหม่ของกองชีววิทยามาตรฐาน ณ โอกาสนี้ นายเฟรงมิง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้จัดพระราชทานการกล่าววันถวายอย่างสมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีกระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...ตามความจริง สถาบันนี้ กำลังทำสิ่งคราม ซึ่งเป็นสิ่งครามร้อน มิใช่สิ่งครามเย็น สิ่งครามที่ต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ... ดังนั้นขอให้เราแสดงความยินดีต่อสถาบัน ในการที่ได้มีอาชุดอันทันสมัยเพิ่มขึ้น ในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บนี้

เมื่อข้าพเจ้าได้ตอบรับคำเชิญอันมีไมตรีจิตของท่านนั้น ข้าพเจ้าได้ระลึกถึงพระธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อเปลแล้วจะได้ความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ

“ในประเทศไทยของข้าพเจ้าเอง เราจึงได้พยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำได้ เพื่อปราบปรามโรคภัยไข้เจ็บ แต่เนื่องจากบประมาณแผ่นดินของเรามีไม่พอในขณะนี้ เรายังไม่สามารถจะทำอะไรได้มากนักทั้งในด้านการป้องกันและการบำบัด...”

พระราชทานสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวที่วี ว่า “ธรรมะแห่งพุทธ
ศาสนาเป็นสังจะที่แข็งแรง”

เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานสัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวทางทีวีสถานี N.B.C.
ดีอองค์การกระจายเสียงสหรัฐอเมริกา และองค์การนี้เผยแพร่ภาพ
ทั่วประเทศ มีผู้ชมร่วม ๒๐ ล้านคน มีพระราชดำรัสถึงความจำเป็น
ที่ชาติเลรีจะต้องร่วมมือเพื่อป้องกันภัยอันตรายร่วมกัน การพัฒนา
เศรษฐกิจในประเทศไทย ต้องอาศัยการลงทุนจากต่างประเทศ และ
รัฐบาลไทยได้ตั้งกรรมการลงทุนฯ เพื่ออำนวยความสะดวกและความ
มั่นคงอยู่แล้ว

นักข่าวทีวีคนหนึ่งกราบบังคมทูลถามถึงวัฒนธรรมตะวันตก
ที่แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น จะมีผลกระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรม
ไทยอย่างไรบ้าง มีพระราชดำรัสตอบว่า

“วัฒนธรรมตะวันตกนั้น ถ้าจะปล่อยให้หลบป่าเข้ามาโดยขาด
ความระมัดระวังอาจเป็นภัยแก่วัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ในขณะนี้
ทั้งทางรัฐบาลและประชาชนไทยได้ตระหนักระมัดระวังอยู่แล้ว”

ผู้สัมภาษณ์ได้กราบบังคมทูลถามว่า วัฒนธรรมจากตะวันตก
ผลกระทบกระเทือนธรรมะแห่งพระพุทธศาสนาหรือไม่ มีกระแสพระราช
ดำรัสตอบว่า

“ธรรมะแห่งพระพุทธศาสนาเป็นสัจจะที่เข็งแรง ไม่มีสิ่งใดที่ทำลายได้ แต่คนที่ลุ่มหลงในวัฒนธรรมอย่างอื่น อาจจะลืมธรรมะเสียได้ชั่วครั้งชั่วคราว จึงเป็นเรื่องที่ควรระวัง”

“ตนนั้นแหลกเป็นที่พึงแห่งตน”

จากระบบที่มีความหลากหลายทางภาษาและภูมิศาสตร์ ความต้องการที่จะสื่อสารและเข้าใจกันในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความต้องการที่จะหาคำศัพท์ที่สามารถใช้ในการสื่อสารได้ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หรือภาษาใดๆ ก็ตาม ที่สามารถเข้าใจกันได้โดยไม่ต้องรู้ภาษาเดียวกัน

“ข้าพเจ้ามีความปลาบปลื้ม และรู้สึกเป็นเกียรติ ที่ได้มาร่วมงานกับท่านในโอกาสที่ส่งงามนี้ ซึ่งเป็นสถานที่ของการตัดสินที่หนักหน่วง หลายครั้งหลายคราวในประวัติศาสตร์ของประเทศที่ใหญ่หลวงของท่าน และข้าพเจ้า อาจจะกล่าวได้ว่าของโลกด้วย

ประการหนึ่งก็คือ นานมาแล้วข้าพเจ้าประஸ์ที่จะได้เห็นและได้เรียนรู้ประเทศของท่านให้มากยิ่งขึ้น เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบถึงความไม่อุดกลั้น และความกดดันที่มีอยู่ในหลายภาคของโลก เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบว่า ในในประเทศนี้ ประชาชนเป็นล้านๆ คน ซึ่งมีผู้คนชั้นนำ ประเพณีและความเชื่อถือในศาสนาแตกต่างกัน จึงมีชีวิตอยู่ร่วมกัน ได้อย่างเสรีและปrongดองกันอย่างผาสุก จึงเห็นพ้องต้องกันในการนี้ สำคัญๆ เกี่ยวกับกิจการที่ลับซับซ้อนของโลก และเมื่อกล่าวสั้นๆ ก็คือว่า ในในจึงต่างอุดกลั้นให้แก่กันและกันได้

การช่วยเหลือของเมริคานั้น เป็นการช่วยให้ไทยได้บรรลุตามความมุ่งหมายด้วยความพากเพียรของตนเอง ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่จำเป็นจะต้องกล่าวว่า หลักการอันนี้ เป็นสิ่งที่เราเห็นด้วยอย่างจริงจัง

ความจริงในพระพุทธศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา
ก็มีอยู่แล้วว่า ตนนั้นแหละเป็นที่พึงแห่งตน

เรารอขอคุณในความช่วยเหลือของอเมริกา แต่เราตั้งใจไว้ว่า
เราจะทำได้เองโดยไม่ต้องใช้ความช่วยเหลือนี้..."

ประวัติศาสตร์ของทั้งสองชาติจะต้องจดจำว่าลึกแผลและราษฎร
ดำเนินอันอบอวลด้วยรสนอมของพุทธธรรมอันประเสริฐไว้ช่วงกาลนาน

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเรื่องการ
ศึกษาและปฏิบัติธรรมในหมู่ประชาชนชาวไทย ดังปรากฏในพระบรม
ราโชวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานในวาระต่างๆ นับเป็น
พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่เปรียบมิได้

การศึกษาและปฏิบัติธรรมะขั้นพื้นฐาน

“...การปฏิบัติส่งเสริมและทำนุบำรุงพระศาสนานั้น แม้จะมี
แรงมุ่งและรายละเอียดในเนื้อหา การปฏิบัติ ข้อปฏิบัติ หรือในวิธี
ปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ท่านทั้งหลายไม่ควรจะทิ้งหลักการข้อสำคัญที่ว่า
เราจำเป็นต้องส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะขั้นพื้นฐานให้มาก
ทั้งนี้ เพราะธรรมะขั้นพื้นฐานนั้น คนทั่วไปเรียนรู้ได้ง่าย เข้าใจได้ชัด
และปฏิบัติได้ผล ซึ่งย่อมทำให้เขาเหล่านั้นเห็นประโยชน์ของพระศาสนา
ว่าเมื่อได้เรียนรู้ได้ง่าย และปฏิบัติตามธรรมบัญญัติแม้เพียงเบื้องต้น
เท่านี้ ก็ยังได้รับประโยชน์ คือมีความสุขความเจริญ ความร่มเย็น
ขึ้นมาในกาย ในใจ ในการครองชีวิต ตลอดถึงกิจการงาน ดังนี้
ก็จะพอใจเรียนรู้และปฏิบัติธรรมกันหนักแน่นยิ่งขึ้น และเพร่หลาย
กว้างขวางยิ่งขึ้น”

เมื่อชาวพุทธรู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะกันอย่างถูกต้องทั่วถึง^๑
มากขึ้น การปฏิบัติบ่อนเป็นนิพัทธ์สำหรับคนที่มีความตั้งใจจริง^๒
และพระศาสนา ก็จะเจริญมั่นคงขึ้น เพราะชาวพุทธเราร่วมกันทำนุบำรุง
โดยประการดังกล่าวนี้...”

พระบรมราโชวาท พระราชนานในการเปิดประชุมใหญ่ของ
สมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร

“ควรพยายามเน้นการศึกษาปฎิบัติธรรมขั้นพื้นฐานให้ยิ่งกว่าอื่น เพราะคนทั่วไปต้องการที่จะเรียนรู้ได้ง่าย เข้าใจได้ชัด ปฎิบัติได้สะดวก เมื่อประโยชน์แห่งการปฎิบัติธรรมเกิดขึ้นแล้ว เขาก็จะพึงพอใจและ ขวนขวยศึกษาปฎิบัติให้สูงขึ้นไปเอง และเมื่อชาวพุทธรู้ธรรมะ ปฎิบัติธรรมะกันอย่างถูกต้องทั่วถึงมากขึ้นดังนี้ การบ่อนเบี่ยงพระศาสนา ก็จะลดน้อยถอยลง พระศาสนา ก็จะเจริญมั่นคงตามที่ท่านหั้ง.library ปราถนา”

“การปฏิบัติธรรมนั้นต้องเริ่มต้นด้วยความอยากรู้จะปฏิบัติธรรม เมื่ออยากรู้จะปฏิบัติก็จะเริ่มสนใจ เมื่อสนใจก็เริ่มทำได้แล้ว เมื่อเริ่มทำแล้วก็ต้องมีความพอใจ (คือฉันทะ) ในการทำหรือในการปฏิบัติ เมื่อมีความพอใจแล้วก็จะต้องมีความเพียรพยายาม (วิริยะ) ความอดทน (ขันติ) ควบคู่กันไปด้วย ในความเพียรพยายามและความอดทนนั้น ก็จะต้องมีการเอาใจใส่ติดตามอยู่ตลอดเวลา ว่าการปฏิบัติของเราไปถึงไหนด้วย แล้วการปฏิบัติของเราจะก้าวหน้าไปเรื่อยๆ จนบรรลุ ความสำเร็จได้ แนวทางการปฏิบัติเช่นนี้ไม่ใช่เฉพาะในการปฏิบัติ พะพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ในงานอื่นๆ ทุกอย่างก็ใช้ได้ เพราะว่าไม่มี อุปสรรคใดๆ ที่จะขวางไม่ได้ ถ้ามีความเพียรพยายาม ความอดทน และความเอาใจใส่”

“การทำนุบำรุงและส่งเสริมศาสนานั้น ไม่มีทางใดจะดี จะตรง จะสำคัญยิ่งไปกว่าการสร้างรักษาความบริสุทธิ์บริบูรณ์ของพระธรรมวินัย ทั้งในด้านปริยัติและในด้านปฏิบัติ การส่งเสริมศีลธรรมจรรยาของ ประชาชนควรจะคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ และอัชญาคัยของบุคคลแต่ละคน แต่ละหมู่เหล่าเป็นพิเศษต้อง粘stad เลือกข้อธรรมะที่เหมาะสมแก่พื้นฐาน ดังกล่าวและที่จะช่วยเขาให้ได้รับประโยชน์จริงๆ นำมาอธิบายแนะนำให้ ปฏิบัติเพื่อผลที่รับนั้นจะทำให้เข้าบังเกิดความศรัทธาและพอใจในความดี แล้วน้อมนำมาปฏิบัติให้อย่างขึ้นหนักแน่นขึ้นด้วยตนเอง”

๑๓

พระราชนูกุจนา

พระราชาปุจจา

พระราชาปุจจา กับพระพรหมมุนี ในขณะทรงพระผนวช
เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม และวันที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

พระราชาปุจจาที่ ๑ ทำไม่ถึงเรียกพระองค์ว่า “พระภิกษุพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

พระพรหมมุนีถวายวิสัชนา...ความร่วม

ทางธรรมะเรียกว่า สมมติช้อนสมมติ สัจจะ
ช้อนสัจจะ ความเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็เป็น

สมมติอย่างหนึ่ง เรียกว่า สมมติเหพ ความเป็นภิกขุก็เป็นสมมติอย่างหนึ่งซ่อนขึ้นในสมมติเหพ ในการเช่นนี้ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติให้เหมาะสมกับสมมตินั้นๆ เช่น เมื่อได้รับสมมติเป็นพระภิกขุแล้ว ก็ต้องปฏิบัติตามสิกขابทของพระภิกขุโดยเคร่งครัดจักปฏิบัติแต่หน้าที่สมมติเหพอย่างเดียวไม่ได้ แต่ถ้าหน้าที่ของสมมติเหพไม่ขัดกับสิกขابทวินัยก็อาจด้วยได้...

พระราชปุจจาที่ ๒

ทำไม่นางคนสร้างกรรมในชาติไว้มากจึงไม่ได้รับผลของกรรมนั้น กลับเจริญมีความสุขอยู่ได้

พระพรหมนีถวายวิสัชนา...ความว่า

ที่เขยังมีความเจริญและความสุขอยู่ ก็เพราะกรรมชั่วที่ทำนั้นยังไม่ให้ผล ถึงกระนั้นบุคคลผู้ทำการมชั่วย่อมจะได้รับความเดือดร้อนในใจภายหลัง ที่เรียกว่า “วิปภิสาร” บางกรณีก็อาจด้วยผลของกรรมที่สร้างแต่ปางก่อน...

พระราชปุจจาที่ ๓ ทำอย่างไรจะระลึกได้ซึ่งชาติก่อนและชาติน้ำ

พระพรหมมุนีถวายวิสชนา...ความว่า

จะต้องบำเพ็ญตนเองให้สูงขึ้นในการปฏิบัติธรรมและอบรมจิตใจของตนเองให้สูงขึ้นเรื่อยๆ เป็นลำดับไป เช่น เด็กๆ ระลึกหรือจำวันก่อนไปไม่ได้ ครั้นเจริญวัยก็จำเหตุการณ์ได้บ้าง และเห็นกาลในอนาคตบ้าง เมื่อเจริญเต็มที่แล้วก็เห็นทั้งเหตุในอดีต และอนาคตอันไกล

พระราชปุจจาที่ ๔

การที่มีคนป่วยข่าวทำให้เสียชื่อเสียงและอาจได้รับผลสะท้อนถึงฐานะครอบครัวตลอดจนญาติพี่น้องตระกูล สมควรที่สมณเพศและคฤหัสด์จะปฏิบัติตนเช่นไร

พระพรหมมุนีถวายวิสชนา...ความว่า

ทางสมณเพศ จงกระทำการดีต่อไป ความจริงย่อมหนีความจริงไม่พ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ประทานโอกาสให้แก่ตัว เช่น พระภิกษุสูก ใส่ความ ก็มีโอกาสแก้ตัวได้ ทางด้านคฤหัสด์ ถ้าจะฟ้องร้องขอความเป็นธรรมจากศาลก็ไม่ผิด แต่ถ้าตั้งใจปฏิบัติชอบต่อไปโดยไม่สะทกสะท้านต่อการใส่ความ นานเข้าก็คงมีคนเห็นความดีความชอบเรา จะถือเป็นกรรมก็ได้ เป็นเรื่องของสังฆาร ส่วนเหตุคือ คนอื่นปรุงแต่งเป็นเรื่องเป็นราว

พระราชนูจจากับหลวงปู่ผึ้น อาจารย์
ณ วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

พระราชนูจชา : ทำอย่างไร ประเทศชาติประชาชน จะอยู่ดี
กินดี มีความสามัคคี ปrongดองกัน

หลวงปู่ผึ้น : ให้เข้าหาพระศาสนา เพราะศาสนาสอนให้ละชั่ว
กระทำความดี ทำใจให้ผ่องใส

พระราชปุจจา : คนส่วนมากทำดี คนส่วนน้อยทำช้า จะทำให้ คนส่วนมากเดือดร้อน ใหม่ ทำอย่างไรจะจะแก้ไขได้

หลวงปู่ผึ้น : ขอถวายพระพร ทุกวันนี้คนไม่มีรู้ค่าสนใจ จึงเบียดเบียนกัน ถ้าคนเรานึกถึงตนแล้วก็ไม่เบียดเบียนกัน เพราะต้องการความสุขความเจริญ คนอื่นก็เช่นกัน คนทุกวันนี้เข้าใจว่า ศาสสนាយู่กับวัด ออยู่ในตัว ในหีบ ในใบลาน ออยู่กับพระพุทธเจ้าประทศอินเดียโน่น จึงไม่สนใจ บ้านเมืองจึงเดือดร้อนนุ่น่วย มองหน้า กันไม่ได้ ถ้าคนเราถือกันเป็นบิดามารดา เป็นพี่ เป็นน้องกันแล้วก็สบาย ไปมาหาสู่กันได้ เพราะ ใจเราไม่มีเรื่อง เวร์ก์ไม่มีใจ เราไม่มีกรรม กรรม ก็ไม่มี ฉะนั้น ให้มีพระมหาธรรมะ อย่าง มหาบพิตรเสด็จมา ทุกอย่างเรียบร้อยหมด

พระราชบุจชา กับพระอาจารย์สมชาย วิจิตรริโย^๗
ณ วัดเขาสกิม อําเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

พระราชบุจชา : ผู้คนเขามาวัดทำไม้กัน

พระอาจารย์สมชาย : ผู้มาวัดด้วยเหตุต่างๆ กัน บางคนเป็นคนดีอยู่แล้ว มาวัดด้วยมุ่งทำความดีให้มากขึ้น ด้วยการถือศีลภารณะ บังওຍากรู้ทางวัดเข้าทำอะไร กัน จะมาช่วยวัดด้วยความตั้งใจจริง เพราะเห็นว่าเมื่อออยู่บ้านก็ไม่มีอะไรที่จะต้องทำ บางคนก็มาด้วยเหตุที่ว่าอยู่บ้านมีแต่ปัญหาล้วนแล้วแต่น่าเบื่อ มาวัดหาความสงบดีกว่า มาวัดทำให้สบายใจ

พระราชบุจชา : ที่ว่าชาวบ้านเขานেื่องหน่าย เขานেื่องอะไรกัน

พระอาจารย์สมชาย : การเบื่อหน่ายของชาวบ้านมีสองอย่าง บางคนเบื่อการงานที่จำเจก็หาเวลาามาวัด เพื่อพักผ่อน บ้างเห็นว่าการเป็นอยู่ทางโลกนั้น ถึงจะมั่งมีสามารถหาความสุขได้ทุกอย่างก็จริง ล้วนแต่เป็นความสุขชั่วคราว ไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เหมือนความสุขทางธรรม บ้างว่าเกิดมาแล้วก็หนีความตายไม่พ้น ก่อนจะตายก็ควรทำอะไรฯ อันเป็นเหตุให้ตายดี มีความสุขก็มี

พระราชบุปผา : การสอนให้คนนึกถึงความตายนั้น หากสอนไม่ดีแล้ว ก็เป็นเหตุให้เกิดความเกียจคร้านในการหาเลี้ยงชีพ กล้ายเป็นคนจนเป็นภาระของสังคม ดังนั้นต้องระวังในเรื่องการสอน

พระอาจารย์สมชาย : โดยปกติพระจะสอนให้เห็นโทษของความมัวมา ก่อให้เกิดความเห็นผิดเป็นชอบ จึงต้องสอนให้เห็นในทางที่ถูกก่อน เช่น
ก. อย่ามัวมาในวัยว่ายังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่
ข. อย่ามัวมาในความไม่มีโรคมาเบียดเบียน
ค. อย่ามัวมาในชีวิตว่างเวลาของเรายังมีอยู่
ด้วยเหตุนี้ จึงสอนให้ทุกคนนึกถึงความตาย ถ้าไม่สอนให้เข้าใจในทางถูกก่อนแล้วกลับจะเป็นผลร้ายดังพระราชบุปผาโดยแท้ การเจริญมรณสตินั้น ชั้นตันเพื่อให้รู้ว่าทุกคนหนีความตายไม่พ้น ไม่ว่าจะเป็นคนเมืองคนชน มีความตายเหมือนกันทั้งนั้น สำหรับผู้ทำการภาวนาเจริญกรรมฐาน เพื่อให้นิวรณ์สงบ ก็จำเป็นต้องพิจารณาเป็นอย่างๆ ไป ความตาย คือ นายเพชณชาต ความตาย คือ ต้องพลัดพรากจากสมบัติทุกอย่าง ชีวิตเป็นของที่กำหนดเอาเองว่า อายุเท่านั้นเท่านี้จะตายก็กำหนดไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อรู้ตามความเป็นจริง ว่าชีวิตเป็นของน้อย จะตายเมื่อไรไม่มีใครรู้ได้ ขอถวายพระพร

พระราชนูจจากับหลวงปู่ดุลย์ อตุโล^๑ ณ วัดบูรพาราม อําเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมหลวงปู่เป็นการส่วนพระองค์ เมื่อทั้งสองพระองค์มีพระราชปฏิสันธิถาวรามถึงสุขภาพอนามัยและการอยู่สำราญแห่งอิริยาบถของหลวงปู่ ตลอดถึงทรงสนทนารมกับหลวงปู่แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปุจจava

พระราชปุจจา : หลวงปู่ การะกิเลสนั้น ควระกิเลสอะไร ก่อน

หลวงปู่ดูลย์ : กิเลสทั้งหมดเกิดรวมอยู่ที่จิต ให้เพ่งมองดู ที่จิต อันไหนเกิดก่อน ให้ละอันนั้นก่อน

พระราชกรณียกิจในการทรงเยี่ยมแล้ว เมื่อจะเสด็จฯ กลับ มีพระราชดำรัสประโภคสุดท้ายว่า

“ขออา Rahman หลวงปู่ให้ดำรงขันธ์อยู่เกิน ร้อยปี เพื่อเป็นที่เคารพนับถือของปวงชน ทั่วไป หลวงปู่รับได้ไหม”

ทั้งๆ ที่พระราชดำรัสนี้เป็นสัมมาจิกรรม ทรงถวายพระแก่หลวงปู่โดย พระราชอัธยาศัย หลวงปู่ก็ไม่กล้ารับ และไม่อาจฝืนสั่งขาร จึงถวายพระราชพรว่า

หลวงปู่ดูลย์ : อาทุมภาพรับไม่ได้หรอก เลี้ยวแต่สั่งขารเขากะ เป็นไปของเขาเอง

พระราชนูจจากับหลวงพ่อเกษม เขมโก^๗
ณ วัดคงตีกเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

พระราชนูจ : หลวงพ่อประจำอยู่ที่วัดนี้หรือ

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร อานามาประจำอยู่ที่สุสาน
ไตรลักษณ์

- พระราชบุจชา : อยากไปหาหลวงพ่อเมื่อกัน แต่หาเวลาไม่ค่อยได้ ได้ทราบว่า เข้าพบหลวงพ่อยาก
- หลวงพ่อเกษม : พระวชาเสด็จไปป่าช้าเป็นการไม่สะดวก เพราะสถานที่ไม่เรียบร้อย อาทิตยภาพจึงมารับเสด็จที่นี่ ขอถวายพระพร มหาบพิตรสပายดีหรือ
- พระราชดำรัส : สบายดี
- หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร มหาบพิตรพระชนมายุเท่าไร
- พระราชดำรัส : ได้ ๕๐ ปี
- หลวงพ่อเกษม : อาทิตยภาพได้ ๖๗ ปี
- พระราชดำรัส : หลวงพ่ออยู่ตามป่ามีความสงบ ย่อมจะมีโอกาสปฏิบัติธรรมได้
- หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร อาจจะเป็นอย่างนั้นก็ได้ เพราะอยู่ป่าไม่มีภารกิจอย่างอื่น แต่ก็ขึ้นอยู่กับคุณบริสุทธิ์ด้วย เพราะเมื่อคุณบริสุทธิ์จิตใจไม่ฟุ่มซ่าน นิวรณ์ไม่ครอบงำก็ปฏิบัติได้

- พระราชปุจจา : การปฏิบัติอย่างพระมีเวลามากย่ออมจะได้ผลเร็ว ส่วนผู้ที่มีเวลาน้อยมีภารกิจมาก จะปฏิบัติอย่างหลวงพ่อ ก็ไม่อาจทำได้ แล้วจะมีวิธีปฏิบัติอย่างไร เราจะหันแลกซ่วงเวลาซ่วงเข้าให้สั้นเข้าจะได้ใหม่ คือ ซอยเวลาออกจากหนึ่งชั่วโมงเป็นครึ่งชั่วโมง จากครึ่งชั่วโมงเป็นสิบนาที หรือห้านาที แต่ให้ได้ผล คือ ได้รับความสุขเท่ากัน ยกตัวอย่างเช่น นั่ง rogynn์ จากเชียงใหม่มาลำปางก็สามารถปฏิบัติได้ หรือระหว่างที่มาอยู่ในพิธีนี้มีช่วงที่ว่างอยู่ ก็ปฏิบัติเป็นระยะไป อย่างนี้จะถูกหรือเปล่า ก็ไม่ทราบ อยากจะเรียนถาม
- หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร จะปฏิบัติอย่างนั้นก็ได้ ถ้าแบ่งเวลาได้
- พระราชปุจจา : ไม่ถึงกับแบ่งเวลาต่างหากอกอกมาที่เดียวกัน อาศัยเวลาขณะที่ออกมาราทำงานอย่างอื่นอยู่ นั้นแหละ ได้หรือไม่ คือ ใช้สติอยู่ทุกขณะ จิตที่เกิดดับ ทำงานด้วยความรอบคอบให้สติ ตั้งอยู่ตลอดเวลา

หลวงพ่อเกชม :

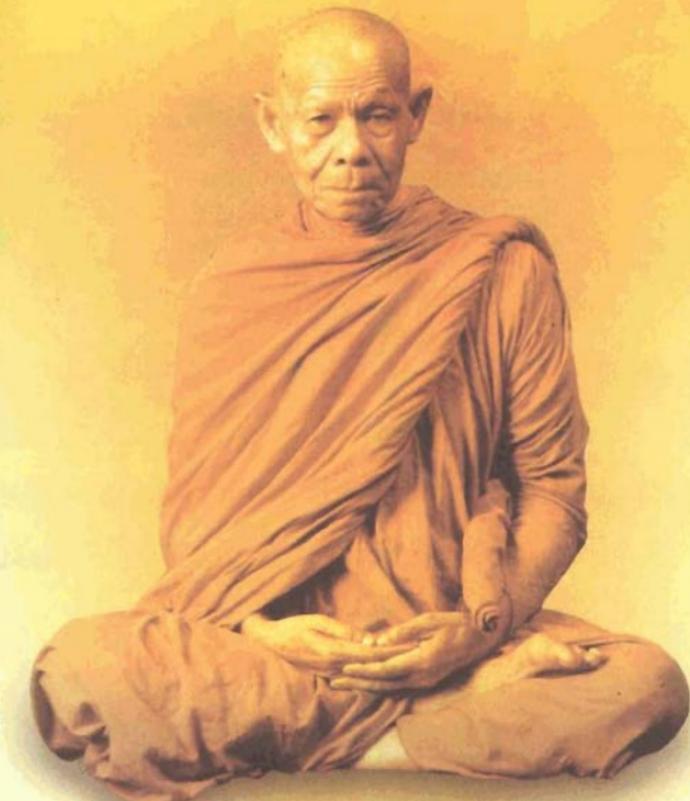
ขอถวายพระพร มหาปพิตรทรงปฏิบัติอย่างนั้น
ถูกแล้ว การที่มหابพิตรเสด็จพระราชดำเนิน
มาปฏิบัติงานอย่างนี้ ก็เรียกว่าได้ทรงเจริญ
เมตตาในพระมหาวิหารอุฐุ'

พระราชนปุจชา :

ก็คิดว่าเป็นอย่างนั้น เช่นว่ามาตั้งลูกนิมิตนี่
ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรม และเมื่อได้โอกาส
ได้เรียนถามพระสงฆ์ว่า การปฏิบัติธรรมเป็น
ระยะเวลาสั้นๆ เป็นตอนๆ อย่างนี้จะได้ผล
ไหม อุปมาเหมือนซ่างหาสีผันนั่งโบสถ์ เข้าหา
ทางนี้เดليلัวพัก ทางโน้นเดليلัวพัก ทำอยู่
อย่างนี้ก็เสร็จได้ แต่ต้องใช้เวลาหน่อย จึง
อยากรายน้ำเสียงว่าปฏิบัติอย่างนี้ จะมีผลสำเร็จ
ไหม

หลวงพ่อเกชม :

ปฏิบัติอย่างนั้นก็ได้โดยอาศัยหลัก ๓ อย่าง
คือ มีคีลบริสุทธิ์ ทำบุญในชาติปางก่อนไว้มาก
มีบาน้อย ขอถวายพระพร

พระราชนูปปุจฉากับหลวงพ่อพุธ ฐานิโย^๖
ณ วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พระราชนูปปุจฉา : คำว่า ภารนา และ บริกรรม ต่างกันอย่างไร
ขอรับ คือเคย์ฟังพระธรรมผู้ใหญ่บอกว่า การ
ภารนานี้ ไม่ว่าอยู่ที่ไหน แม้ไม่อยู่ในสามาชิก
แม้ทำอะไร ก็สามารถทำได้อยู่ได้ตลอดเวลา
ใช่ไหมขอรับ

- หลวงพ่อพุธ :** ใช่แล้ว คำว่า ภารนา กับ บริกรรม มีต่างกัน ภารนา หมายถึง การอบรมดูแลงามความดีให้ เกิดขึ้น เป็นสมบัติของผู้อบรม เช่น อบรมใจ ให้มีความเลื่อมใสในการบำเพ็ญภารนา ก็ได้ ซึ่งว่า ภารนา แต่บริกรณ์นั้น หมายถึง จิต ของผู้ปฏิบัตินี้กอยู่ในคำได้คำหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น พุทธ เป็นต้น ช้าๆ ออยในคำเดียวเรียกว่า “บริกรรม” บริกรรมก็คือส่วนของภารนา นั้นเอง
- หลวงพ่อพุธ :** เมื่อตະกີได้athamอะໄຣອາຕມາອິກ
- พระราชาปุจจา :** ภารนาทำได้ตลอดเวลาทุกสถานที่หรือไม่
- หลวงพ่อพุธ :** การภารนานี้ทำได้ตลอดเวลา ทุกที่ ทุกสถานที่ ไม่เลือกกาล ไม่เลือกเวลา เช่นอย่างภารนาใน ขั้นบริกรรมภารนา เช่น ภารนา พุทธ พุทธ พุทธ ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พุด คิด ตลอดทุกอริยาบถ บริกรรมภารนาพุทธ พุทธ ได้ ที่นี่ถ้าหากว่าไม่นึกบริกรรมภารนา พุทธ การกำหนดรูปทุกอริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง

นอน กิน ทำ พูด คิด รู้อยู่ตลอดเวลา อันนี้ เป็นการภาวนา จุดมุ่งหมายของการภาวนา หรือบริกรรมภาวนา ก็อยู่ที่ความต้องการความ มีสติสัมปชัญญะ มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ดีแล้ว จิตก็มีสมรรถภาพในการคุ้มครองตัวเอง ให้ยืนยันอยู่ในความเป็นอิสรภาพ ถึงแม้ว่า จะไม่เป็นอิสรภาพโดยเด็ดขาดทุกอย่างก็ตาม ทราบได้ที่จิตยังตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์ กิเลสและสิ่งแวดล้อม จิตก็รู้ตัวว่าอย่างหย่อน สมรรถภาพ อยู่ในอำนาจของสิ่งแวดล้อม จิต ก็ยอมรู้ การบริกรรมภาวนา บางท่านเมื่อจิต ไม่ตรงกับนิสัยบริกรรมภาวนางานเป็นปี๔ จิตไม่ สงบก็มีอุบายที่จะปฏิบัติได้ คือ ต้องกำหนด รู้ดูความคิดของตนเองตลอดเวลาว่าเราคิด อะไรก็รู้ สิ่งที่คิดมันหายไปก็รู้ อันใหม่เกิดขึ้น มา ก็รู้ กำหนดรู้ตามไปเรื่อยๆ เมื่อจิตมีสติ กำหนดตามรู้ความคิด กำหนดหันความคิด ของจิตเมื่อได้ เมื่อนั้นจิตจะสงบเป็นสมารถได้

พระราชนูจชา :

คำว่า วิญญาณ หมายความว่า “ชาตุรู้”
ใช้ใหม่ขอรับ

หลวงพ่อพุธ :

คำว่า วิญญาณ คือ “ราตรี” วิญญาณในเบญจชั้นธรรมายถึง วิญญาณรู้จากของ เอ อ่าย่างกระทบกัน เช่น ตากับรูปกระบวนการกัน เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า จักขุวิญญาณ เสียงกับ หูกะเทศกัน เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า โลตุวิญญาณ กลิ่นกับจมูกกระบวนการกัน เกิดภูมิรู้ เรียกว่า 鼻 วิญญาณ ลิ้นกับรสกระบวนการ ก็เกิดภูมิรู้ เรียกว่า ชีวาวิญญาณ การยกับสิ่งสัมผัส กระบวนการ ก็เกิดภูมิรู้ขึ้นเรียกว่า การวิญญาณ จิตนึกคิดอารมณ์เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า มโน วิญญาณ อันเป็นวิญญาณในชั้นที่ ๕ ที่นี่ วิญญาณในปฏิจจสมุปบาท หมายถึง ปฏิสมาธิ วิญญาณ คือ วิญญาณรู้ผุด รู้เกิด

พระราชนูจชา :

พอจิตนึง ลมหายใจหายไป และคำหวาน ก็หายไปพร้อมกัน แต่รู้สึกเช่นนี้เพียงเดียว เดียวก็หายไป ควรจะทำอย่างไรต่อไป

หลวงพ่อพุธ :

เมื่อจิตสงบนิ่งลงไปแล้ว จิตจะสงบละอียดไป ถึงจุดที่เรียกว่า “อัปปนาสามาธิ” ลมหายใจ ก็ทำท่าจะหายขาดไป คำหวานก็หายไป พอรู้สึก ว่ามีอาการเป็นอย่างนี้เกิดขึ้น ก็เกิดอาการตกใจ

แล้วจิตก็ถอนจากสมารธ เมื่อจิตถอนออกจาก
สมารธแล้ว เกิดความรู้สึกตัวขึ้นมา ถ้ายัง
เลียดายความเป็นของจิตในขณะนั้น ให้
กำหนดจิตพิจารณาใหม่ จนกว่าจิตจะสงบ
ลงไปจนกว่าลมหายใจจะหายขาดไปคำหวานา
จะหายไป ถ้าตอนนี้เรามาไม่เกิดอะไร หรือ
เปลี่ยนใจขึ้นมาก่อน จิตจะสงบนิ่งลงเอี๙ด
ลงไปกว่านั้น ในที่สุดจิตก็จะเข้าสู่อปปนาสมารธ
อยู่ในขั้นตัวก็หายไปหมด ยังเหลือแต่จิตรู้สึ๙สงบ
สว่างอยู่อย่างเดียว ร่างกายตัวตนไม่ปรากฏ
แต่ถ้าไม่ทำอย่างนั้น เมื่อลมหายใจหายไป
คำหวานาก็จะหายไป แล้วก็จะรู้สึกตัวขึ้นมา
เลื่อนให้จิตมาพิจารณา พิจารณาโดยเพ่ง
กำหนดลงที่ได้ที่หนึ่ง จะบริเวณร่างกายลงที่ได
ที่หนึ่ง จะบริเวณร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น
กระดูก พิจารณาจนจิตเห็นกระดูกแต่ต้ายัง
ไม่เห็นก่อน ให้พิจารณาจนจิตสงบเห็นกระดูก
ชัดเจน ในทำนองนี้จะทำให้จิตเป็นสมถกรรม
ฐานเร็วขึ้น ซึ่งเคยมีตัวอย่างครูบาอาจารย์ให้
คำแนะนำกันมา คือ ท่านอาจารย์รูปหนึ่ง
ภารนาพุทธมาถึง ๖ ปี จิตสงบไป แต่ทำท่า
ว่าลมหายใจหายไป คำหวานาก็หายไป แล้ว

สมาชิกสอนออก จิตไม่ถึงความสงบลักษณ์
อาจารย์รูปนี้เจิงไปตามอาจารย์อีกรูปหนึ่ง ซึ่ง
อาจารย์รูปนี้เป็นเชื้อผ้าขาวไม่ได้บวชเป็นเณร
ว่า “ทำอย่างไรจิตมันจะสงบดีๆ ลักษณ์” อาจารย์
รูปนั้นก็ให้คำแนะนำว่า “ให้เพ่งลงที่หน้าอก
พิจารณาให้เห็นกระดูก โดยพิจารณาลอกหนัง
ออก แล้วจึงจ้องจิตบริกรรมภានาลงไปว่า
อ้อ อ้อ อ้อ” อาจารย์ที่สามเจิงนำวิธีการนี้ไป
ปฏิบัติ ก็เกิดจิตสงบเป็นสมาธิ ในครั้งแรก
ก็มองเห็นเศษกระดูกตรงนั้น จิตมั่นกันจึงจ้อง
อยู่ตรงนั้น และผลสุดท้ายก็มองเห็นโครง
กระดูกหัวตัวไปหมด ในเมื่อมองเห็นโครง
กระดูกอยู่ช่วงหนึ่ง โครงกระดูกก็พังลงไป
และลายตัวไป ลายไปหมด ยังเหลือแต่จิต
สงบนั่น สว่างอยู่อย่างเดียว และในอันดับต่อ
ไปนั้น จิตจะสงบนั่น สว่างอยู่เฉยๆ ภายหลัง
เมื่อจิตสงบสว่างอยู่พอดีสมควรแล้ว ก็เกิดความ
รู้อันละเอียดขึ้นมาภายในจิต แต่ไม่ทราบว่า
อะไร มันมีลักษณะรูขึ้นมาแล้วก็ผ่านไป มัน
เหมือนกับกลุ่มเมฆที่มันผ่านสายตาเราไป
นั้นแหลก จิตก็นั่นเฉย สงบนั่น สว่างอยู่ตลอด
เวลา ที่มีให้รู้ให้เห็นก็ผ่านไปเรื่อยๆ เรายัง
นึกภาพดูว่า ที่เกิดขึ้นเช่นนี้เรียกว่าอะไร

อาการเป็นเช่นนี้เป็นภัยร้ายภัยปัญญาอย่าง
ละเอียดของจิตเกิดขึ้น ซึ่งเป็นความจริงที่อยู่
เหนือสมมติ บัญญัติสภาวะธรรมส่วนที่เป็น
สัจธรรมเกิดขึ้นในจิตของผู้ปฏิบัติ มีแต่สิ่ง
ที่มีอยู่เป็นอยู่ ซึ่งท่านอาจารย์มั่นเรียกว่า
“สุติภูตัง” ซึ่งมีความหมายว่า “สุติ” คือ ความ
ตั้งเด่นของจิต อยู่ในสภาพที่สงบนิ่งเป็นกิริยา
ประชุมพร้อมของอริยมรรค ยังจิตให้บรรลุถึง
ความสุคติภาพโดยสมบูรณ์ เมื่อจิตประชุม^๑
พร้อม ภายในจิตมีลักษณะ สงบ นิ่ง สว่าง
อำนาจของอริยมรรคสามารถปฏิบัติจิตให้เกิด^๒
ภัยร้าย ภัยธรรมอย่างละเอียด ภัยร้าย ภัยธรรม
ซึ่งเกิดขึ้นอย่างละเอียด ไม่มีสมมติบัญญัติ
เรียกว่า “ภูตัง” หมายถึงสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่โดย
ธรรมชาติของมันอย่างนั้น แต่ไม่ทราบว่าจะ
เรียกว่าอะไร สงสัยต่อไปในเมื่อเราไม่สามารถ
จะเรียกว่าอะไร ทำอย่างไรเราจะจະรู้สิ่งนั้น
พระพุทธเจ้าไม่ได้บอกไว้ เมمแต่ท่านแสดง
ธรรมจักรฯ ให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ฟัง เมื่อท่าน^๓
อัญญาโภณทัญญะรู้ธรรม เห็นธรรม ก็รู้เต^๔
ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดा
สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดาก็

พระราชบุจชา : การเจริญภารนาที่ทำนอาจารย์เสาร์ແນະນຳໄວ
គືອ

๑. ให้เจริญสมາธີ
๒. ให้พิจารณาօສຸກຄຣມຈູານ
๓. ให้พิจารณาຮາຕຸກຄຣມຈູານ

หลวงພ່ອພູນ : อันນີ້ເປັນຫລັກວິຊາ ເມື່ອຈະພູດກັນໃຫ້ຈົບ ຕ້ອງພູດ
ກັນຕາມລຳດັບຂັ້ນໃນປັນຫາ ๓ ຂັ້ອ ຂືອ

๑. ให้เจริญสมາທີ
๒. ให้พิจารณาօສຸກຄຣມຈູານ
๓. ให้พิจารณาຮາຕຸກຄຣມຈູານ
ໃນຂັ້ອ ๓ ຂັ້ນນີ້ ໄຄຈະເຮີມວິທີໄດວິທີທີ່ໄດ້
ໄມ້ຕ້ອງໄປບໍລິການພິຈາറນາໄດ້ ກົດ ເຊັ່ນ
ພວໂຈອຢາກພິຈາറນາօສຸກຄຣມຈູານ ກົດພິຈາറນາ
ເຮືອງອສຸກຄຣມຈູານໄປເລຍ ຄ້າຈະພິຈາറນາເຮືອງ
ຮາຕຸກພິຈາറນາເຮືອງຮາຕຸໄປເລຍ ທັ້ງ ๓ ອຍ່າງຄ້າ
ເຈົ້າແລ້ວ ການເຈົ້າສຳເນົາ ດ້ວຍບໍລິການພິຈາറນາ
ຈະທຳໄໝຜູ້ເຈົ້າສຳເນົານັ້ນໄໝໄດ້ຮັບຜູ້ຮ້າ ຂືອ
ບາງທີ່ເມື່ອບໍລິການພິຈາറນາ ແລ້ວຈີຕະຕິດອູ່ໃນ
ຄວາມສົງບ ພາຍຫັງຈະຕ້ອງພິຈາറນາօສຸກຫົວ
ຮາຕຸກຄຣມຈູານຕ່ວໄປ ຈຶ່ງຈະເກີດມີກຸມືຄວາມຮູ້
ຂັ້ນໄໝ ແຕ່ຄ້າພິຈາറນາօສຸກຄຣມຈູານເລຍທີ່ເດືອຍວ

หรือพิจารณาหากความรู้สึกที่เดียว การพิจารณาก็เป็นอุบายให้จิตสงบเป็นสมารธได้ เมื่อในข้อต้น ในเมื่อจิตสงบเป็นสมารธ เพราะการพิจารณาข้อ ๒ และข้อ ๓ เมื่อจิตสงบลงไปแล้ว จิตจะเกิดภูมิปัญญาขึ้นง่ายกว่าข้อหนึ่ง

พระราชปุจจava : เมื่อปฏิบัติต่อไปแล้วจะรู้สึกเมื่อตนมีอะไรในกลับเข้ามาในตัว สิ่งนั้นคืออะไร

หลวงพ่อพุทธ : อันนี้เป็นลักษณะของความหดสั้นเข้ามากของกระเส济ต เมื่อส่งกระเส济ตไปไกลๆ เมื่อเราภารนาแล้วเมื่อจิตเริ่มสงบ จิตเริ่มหดสั้นเข้ามาฯ จนกระทั่งถึงตัวแล้ว ก็ถึงจิตแห่งความสงบ บางครั้งมันอาจเกิดความรู้สึกว่า ทุกสิ่งมันรวมเข้ามา บางครั้งอาจเกิดแสงสว่างอยู่ๆ ไกลๆ มองสุดสายตาในจิตสมารธ เมื่อบริกรรมภารนามากเข้า แสงนั้นจะเข้ามาหาตัวทุกทีฯ เมื่อจิตสงบเข้ามาจริงๆ แล้วแสงจะวิงเข้ามาในตัว เกิดความสงบสว่างขึ้น อันนี้เป็นการรวมของจิตเข้าสู่สมารธ ซึ่งจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เมื่อต้องการจะหยุดทำสมารธ คล้าย

กับมีร่างอีกร่างหนึ่งมาซ้อนอยู่ และเหมือนกับ มีจิตแยกกันอยู่ เหตุการณ์ดังที่ว่าจะเกิดขึ้น บางครั้งบางขณะ บางที่เราทำจิตสงบลงไป เราอาจจะมองเห็นตัวของเราร่างหนึ่งແ geg ขึ้นมา มีความรู้สึกขึ้นมา มีร่างสองร่าง มีจิตสองจิต เพราะในขณะนั้น เรารู้สึกว่า กายของ เราแยกออกไปเป็นสองส่วน และจิตแยกออก เป็นสองส่วนด้วย ในเมื่อเหตุการณ์อย่างนี้ เกิดขึ้น ควรปฏิบัติอย่างไร อะไรจะเกิดขึ้น ก็แล้วแต่ จะเป็นสองร่าง สามร่าง สิบร่าง ก็แล้วแต่ สิ่งที่เป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นนั้น เป็นผลของสมารธ กระแสจิตส่งออกไปข้างนอก ถ้าไม่เห็นภาพอื่นๆ ก็จิตสงบเข้าจริงจัง แล้ว จิตที่สองหรือร่างที่สองจะหายไป มารวมอยู่ที่ จุดๆ เดียว เป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นทางผ่านของ การทำสมารธ ปัญหาสำคัญอย่างไป俄ะใจหรืออย่า ไปสำคัญกับเหตุการณ์เหล่านั้น ให้กำหนดรู้ ลงที่จิตอย่างเดียวเท่านั้น ถ้าไป俄ะใจกับ สิ่งเหล่านั้น จิตจะถอนออกจากสมารธ นิมิต เหล่านั้นจะหายไป

พระราชบุจชา :

ขั้นของสมาชิกที่เราปฏิบัติได้ จะสังเกตด้วย
ปรากฏการณ์ หรือระยะเวลาที่ปรากฏการณ์
นั้น

หลวงพ่อพุธ :

ขั้นของสมาชิกที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้น การเกิดขึ้น
ของสมาชิกมี ๒ ลักษณะ เมื่อเราบริกรรมภารนา
หรือกำหนดพิจารณาอะไรอยู่ก็ตาม เมื่อจิต
สงบเคลิ้มๆ ลงไปเหมือนจะนอนหลับ เมื่อจิต
สงบวุ่นลงไปตั้งมั่นเป็นสมาชิก สร่างไสวขึ้น
อันนี้เป็นลักษณะความสงบอย่างหนึ่ง ความ
สงบอย่างนี้เรียกว่า ผู้นั้นยังไม่ชำนาญในการ
เดินจิต เราจะรู้เฉพาะเวลาเราบริกรรมภารนา
หรือพิจารณาอารมณ์ กับเมื่อตอนที่จิตสงบนิ่ง
แล้ว ในช่วงระหว่างกลางนี้ เรากำหนดไม่ได้
สมาชิกจึงยังไม่พร้อมด้วยองค์สมาชิกที่ถึงพร้อม
ด้วยองค์นั้น ผู้ภารนาจะต้องกำหนดรูปไปตั้งแต่
วิตก วิจาร เกิดปีติ เกิดสุข ยังเหลือแต่
เอกคดتا กับอุเบกขาซึ่งเป็นสมาชิกขึ้นอีกปนา
สมาชิกที่เดินตามแนวขององค์ภาน เป็นสมาชิก
ของผู้ที่ดำเนินจิตให้เป็นสมาชิกได้พอสมควร
ถ้าชำนาญจริงๆ แล้ว สามารถที่จะยับยั้งจิต
ของตนให้อยู่ในองค์ภานนั้นๆ ตามต้องการได้

เว้นเสียแต่ว่าจิตลงไปถึงขั้น mana ขั้นที่ ๓ ที่ ๔
แล้วนั่นแหล่ะ จิตจะเป็นไปโดยอัตโนมัติเรา
จะทำอะไรไม่ได้ ถ้าจิตอยู่ในระหว่าง mana ขั้น
ที่ ๑ และขั้นที่ ๒ ตอนนี้เราสามารถกำหนดด
เอาให้อยู่ในองค์ mana นั้นๆ ได้ ถ้าใช้ความตั้งใจ
อ่อนๆ เรา呢กประคงจิตให้อยู่ในระดับของปิติ
ระดับของสุข ระดับของความสงบก็ได้ แต่เมื่อ
จิตสงบถึง mana ขั้นที่ ๓ ที่ ๔ แล้ว จิตจะดำเนิน
ไปเองโดยอัตโนมัติ

พระราชนูปจด : สมาริตต่อเนื่องวิปัสสนานำอย่างไร

หลวงพ่อพุธ :

สมาริตต่อเนื่องวิปัสสนาน คำว่า วิปัสสนานี่มีอยู่
๒ ขั้นตอน ขั้นต้น คือ วิปัสสนานี่ใช้สติปัญญา
กำหนดพิจารณาเอาเองด้วยความตั้งใจ เช่น
เราจะพิจารณาร่างกายให้เป็น อนิจัง ทุกขั้ง
อนัตตา หรือพิจารณา รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ น้อมไปสู่ความเป็นอนิจัง ทุกขั้ง
อนัตตา ใช้ความรู้สึกนึกคิดที่เราเรียนรู้มานั้น
มาใช้ เอา เรยกว่า การเจริญวิปัสสนาแบบใช้
สติปัญญาแบบธรรมชาติ โดยการพิจารณาเอา
รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้เห็น

เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขั้ง เป็นทุกข์ อันตตา
ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง โดยความรู้สึกนึกคิดเอา
เองนี่แหละ เป็นการตกแต่งปฏิปทาเพื่อให้จิต
สงบลงเป็นสมารธิแล้ว จะเกิดวิปัสสนาขึ้นมาโดย
อัตโนมัติ จะปฏิวัติไปสู่มิรริ อนิจจัง ทุกขั้ง
อันตตา ลงทำความเข้าใจว่า ถ้าสมารธิหรือสมถะ
ไม่เกิดขึ้น ท่านจะเจริญวิปัสสนาอย่างไร ท่าน
จะไม่ได้วิปัสสนา เพราะวิปัสสนามีมูลฐานเกิด
มาจากการสมถะ คือ สมารธิ ถ้าสมถะคือ สมารธิไม่
เกิดขึ้น ท่านจะได้เต็ววิปัสสนาแบบนึกคิดเอาเอง
เป็นวิปัสสนาภาคปฏิบัติเท่านั้น ยังไม่ใช่วิปัสสนา
ที่แท้จริง

พระราชนบุจชา :

คำหวานา พุทธो เป็นสมารธิ จะทำวิปัสสนา
ต่อไปจะทำอย่างไร

หลวงพ่อพุธ :

คำหวานา พุทธो ทำจิตให้เป็นสมารธิ พูดได้ว่า
หวานาพุทธฯ ทำจิตให้สงบลงเป็นสมารธิเพียง
แค่ขั้นอุปจารสมารธิ ถ้าต้องการทำจิตให้เป็น
วิปัสสนาลีบเนื่องมาจากการหวานาพุทธฯ เมื่อ
ทำจิตให้สงบลงไป รู้สึกว่าสงบส่วนขึ้นมาแล้ว
น้อมจิตไปพิจารณารูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ น้อมไปสู่ความเป็นอนิจจังไม่เที่ยง

ทุกขังเป็นทุกข์ อนัตตาไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง
ซึ่งเป็นพระไตรลักษณ์ หรือมิฉะนั้นก็กำหนด
รู้ที่จิตของตนเอง เมื่ออารมณ์อันไดเกิดขึ้นใน
ความคิด ก็กำหนดตามความคิดนั้นเรื่อยไป
เมื่อความคิดอันไดเกิดขึ้นดับไป เกิดขึ้นดับไป
เกิดขึ้นดับไป เราอาจพระไตรลักษณ์ คือ
อนิจัง ทุกขัง อนัตตา ควบคุมความคิดว่า
ความคิดนี้มันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
เจริญวิปัสสนาในสมารถอ่อนๆ บางครั้งเมื่อ
เจริญสมารถแล้ว จิตจะถอนออกมาน้ำสู่จิตปกติ
ธรรมดาก็อย่าเลิกการพิจารณาเป็นเครื่องของ
จิต เป็นเครื่องระลึกของสติ เป็นเครื่องหมาย
แห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ใน
ที่สุด จิตจะสงบลงสู่ความเป็นสมารถ และเกิด
วิปัสสนากรรมฐานขึ้นมาโดยอัตโนมัติ การ
บริกรรมภารานี้ บางทีบางท่านเพียงแต่
บริกรรมภารา พอดีตสงบเป็นอุปจารสมารถ
จิตท่านผู้นั้นจะปฏิวัติไปสู่มิวิปัสสนาโดย
ไม่ได้ตั้งใจ อันนี้แสดงว่าผู้นั้นได้เคยเจริญ
วิปัสสนาแล้วตั้งแต่ชาติก่อน เมื่อจิตสงบไป
แล้ว วิปัสสนาก็ไม่เกิด เห็นแต่เพียงสงบนิ่ง
สว่างอยู่เฉยๆ หากเป็นทำนองนี้ ต้องค้นคิด

ฝึกหัด วิปัสสนากรรมฐาน ยกເອາວະໄຮอย่างใด
อย่างหนึ่งมาพิจารณาจะเป็น รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ได้ ว่าสิ่งเหล่านี้เป็น
ของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จนกว่าจะ^{จะ}
เกิดสมารถขึ้นมาแล้วจึงจะรู้ภูมิแท้แห่งวิปัสสนา^{จะ}
ไปเอง

พระราชนูจชา : ทิกล่าวว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น^{จะ}
พระองค์เดียวเท่านั้นที่ทราบว่า เหตุใดจึงเกิด^{จะ}
เป็นคน

หลวงพ่อพุธ : การรู้ว่าเหตุใดจึงเกิดเป็นคน อันนี้ไม่เฉพาะ
แต่พระพุทธเจ้า พากถาชีโนสมัยโบราณก็รู้ว่า
เหตุใดจึงเกิดเป็นคน เช่น พากถาชีไพรที่
บำเพ็ญตนะอยู่ในภูเขา เมื่อเข้าทำ samaichan ได้
ถูกก์สามารถรู้ได้เมื่อกันว่า ชาติก่อนท่าน
เกิดเป็นอะไร แต่ท่านเหล่านั้นมิได้บำเพ็ญมา^{จะ}
เพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่สามารถ
ทำลายกิเลสได้ อันนี้เป็นการระลึกชาติภาพ
หลังได้ ไม่ใช่แต่พระพุทธเจ้าองค์เดียว แต่ใน
ฐานะที่เราเรียนแต่คำสอนของพระพุทธเจ้า เรา^{จะ}
จึงมักจะพูดว่า พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น

ที่รู้ว่าเหตุใดคนจึงเกิดมาเป็นคนได้ ที่จริงถ้าเช่น
เขารู้ก่อนพระพุทธเจ้า อันนี้เป็นความมรรคพิเศษ
ไม่จำเป็นแต่พระพุทธเจ้าองค์เดียวจะรู้ ผู้ใด
ทำสมารถถึงขั้นสมณะ หรือสำเร็จมาน สามารถ
รู้ยิ่งเห็นจริงว่าชาติก่อนเราเกิดมาเป็นอะไรมา
แล้ว สามารถที่จะรู้ได้

พระราชบุปผา :

เวลานำของไปถวายพระ แต่พระไม่ได้ฉัน
อาหารนั้น ผู้ถวายจะได้บุญเต็มที่ไหม

หลวงพ่อพุธ :

ผู้ถวายจะได้บุญเต็มที่หรือไม่นั้น อยู่ที่ความ
ตั้งใจอันบริสุทธิ์ของเรา แม้แต่เวลานำของ
ไปถวายพระแล้ว ยังระแวงสงสัยในพระว่า
พระรูปนั้นจะบริสุทธิ์หรือไม่ บุญที่เราทำ
ลงไปก็ไม่ได้อย่างเต็มที่ การจะทำบุญจะได้
บุญมากหรือน้อยก็อยู่ที่เจตนาของเราบริสุทธิ์
สะอาด ถ้าเราให้แต่คนยากจน มุ่งเพื่อความ
สงบเรียบร้อย ให้ผู้ทรงศีลธรรม มุ่งเพื่อความ
บุชาระ ให้แก่พระสงฆ์ มุ่งเพื่อให้ผู้ที่ทำกิจ เพื่อ
พระศาสนา เจตนาของเราบริสุทธิ์ เมื่อทำบุญ
ลงไปแล้ว ถึงแม้ว่าพระไม่ได้ฉัน ท่านเพียง
แต่รับ เรายังได้บุญอย่างเต็มที่แล้ว

พระราชบุจชา : รูปขันธ์เมื่อแยกออกจากขันธ์ทั้ง ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณแล้ว ตัว รูปขันธ์จะเคลื่อนไหวได้หรือไม่

หลวงพ่อพุธ : อันตัวรูปขันธ์จะเคลื่อนไหวได้หรือไม่นั้น จิต ของผู้awanถ้ารู้สึกว่ารูปมันหายไปแล้ว ก็ ไม่รู้ว่ารูปมันเคลื่อนไหวหรือไม่ ประการใด ลักษณะของการพิจารณารูปขันธ์ หรือพิจารณา ขันธ์ ๔ นี้ ในเมื่อเราจะกำหนดลงไปว่า เราจะ พิจารณารูป เราก็พิจารณาเวทนา สัญญา สังขาร ไปพร้อมกัน ในเมื่อเราพิจารณารูปไปเมื่อย่างใด อย่างหนึ่ง เช่น ยกกายขึ้นมาพิจารณาเป็น กายคตาสติกรรมฐาน ในเมื่อจิตสงบละเอียด ลงไปแล้ว มันอาจจะเกิดนิมิตเห็นอสุภารม ฐานหรือเห็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม หรือเห็น อาการของร่างกายมันตายไป เน่าเปื่อยผุพัง ลายไป จนกระหังไม่มีอะไรเหลือ ก็แสดงว่า รูปมันหายไป ในเมื่อรูปมันหายไปแล้ว เวทนา สัญญา มันก็หายไปด้วย เวทนา สัญญา นี้ มันอาศัยรูปเป็นที่พึ่ง ถ้าหากรูปหายไปแล้ว เวทนา สัญญา จะไม่ปรากฏ คือ เวทนา ทุกๆ ไม่มี มีแต่อุเบกษา เวทนา สัญญา ความ

ทรงจำต่างๆ ก็ไม่มีในเมื่อรูปหายไปแล้ว จิต
เกิดความรู้อะไรขึ้นมาไม่ได้อาดัมสัญญา แต่
หากภูมิรู้จะเกิดขึ้นมาในส่วนละเอียด ส่วน
ละเอียดที่จิตมีภูมิรู้ขึ้นมานั้น คือ ตัวสังขาร
เมื่อรูป เวทนา สัญญา หายไปแล้ว ผู้ภารণ
จะมีความรู้สึกว่า สังขารยังเหลืออยู่ วิญญาณ
ก็ยังเหลืออยู่ แต่วิญญาณที่ยังเหลืออยู่ใน
ลักษณะรู้ยิ่งเห็นจริงนั้น เป็นในลักษณะ
วิญญาณเหลืออยู่เฉพาะตัวผู้รู้ แต่ตัวกระทบ
ไม่มี ถ้าหากในขณะนั้นจะมีสิ่งใดมากระทบให้
จิตรู้ จิตก็ไม่มีอาการรู้ทางวิญญาณ เป็นแต่
เพียงว่าตัวผู้รู้สามารถที่จะแก่วิธีกระแสรไปรู้
สิ่งที่ผ่านเข้ามา สิ่งที่ผ่านเข้ามาให้รู้ เปรียบ
เหมือนกับว่าอยู่นอกเทศส่วนหนึ่ง จิตตัวผู้รู้
ก็อยู่ในลักษณะออกเทศส่วนหนึ่ง คล้ายๆ กับ
มันแยกออกจากไปคนละส่วน ไม่มีความสัมพันธ์
กัน ทำไม่มันจึงเป็นเช่นนั้น ก็เพราะเหตุว่า
ความรู้หรือสิ่งที่รู้ที่ปรากฏการณ์ขึ้นมานั้น คือ
เป็นตัวสังขารจิต หรือเรียกว่า สังขารธรรม
เป็นการปรุงของจิตส่วนละเอียด เป็นการปรุง
ขึ้นมาด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้น คือ
รู้สึกเลมื่อนหนึ่งว่าสิ่งที่ตัวปรุงขึ้นมานั้น ไม่ใช่

เรื่องของตนเอง เป็นเรื่องอื่นมาปรากฏการณ์ให้รู้ให้เห็น อันนี้เป็นลักษณะของภูมิจิตพิเศษ เป็นภูมิรู้อย่างละเอียด เป็นสิ่งที่มีอยู่เมื่อกับที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น คือ “รู้ตัวตั้ง” ของท่านอาจารย์มั่นนั่นเอง อันนี้ค้ำมั่นว่าตัวรู้ปั้นธัน្ឌนั้นจะเคลื่อนไหวได้ใหม่ ขอให้พิจารณาดูภูมิจิตของตนเอง แล้วจะรู้จริงเห็นจริงไปเอง

พระราชนูจนา :

จิตตอนที่รู้สมมติบัญญัติเข้าปรัมัตถ์นี้มีสภาพเป็นอย่างไร

หลวงพ่อพุทธ :

ลักษณะของจิตที่จะเกิดภูมิรู้ ที่มันจะเข้าไปสู่ภูมิแห่งปรัมัตถ์ เราพึงสังเกตอย่างนี้ เช่น เราทำสมาธิด้วยการพิจารณาอะไรก็ตาม ในขณะที่เราน้อมนึกโดยเจตนา โดยความตั้งใจโดยอาศัยภูมิความรู้ที่ได้จากตั้งตัว หรือได้เรียน เช่น เรารู้จักนิภาต รูป เวทนา สัญญา สังฆาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง และนำเป็นอุบายนำจิต สงบไปสู่สมาธิขึ้นอุปจารสมาธิ ในเมื่อจิตสงบไปสู่ภูมิขึ้นนี้ อำนาจจิตจะปฏิวัติเป็นภูมิรู้ขึ้นมา รู้ในเรื่องที่เราได้พิจารณาแต่

เบื้องต้นว่า รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
ความรู้อันนี้เกิดขึ้นมาเองโดยไม่ได้ตั้งใจ เมื่อ
เกิดขึ้นมาแล้ว จิตกับความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น
จิตรรูปก็อยู่ที่รูป จิตรรูปเท่านาก็อยู่ที่เท่าน
ความรู้อันนี้ยังอยู่ในสมมติบัญญัติ คือ รู้อะไร
ก็เรียกว่าอันนั้น เช่น รูปเห็นรูปก็เรียกว่า
“รูป” รู้เท่านเห็นเท่านก็เรียกว่า “เท่าน” เห็น
เท่าน ลัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ เป็นอนัตตา ก็รู้อยู่เรื่อยๆ ไปอย่างนี้ ใน
เมื่อจิตตามรู้ความรู้ที่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ
ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจิต จนกว่าจิตจะรู้ซึ่ง
เห็นจริงลงไปแล้ว ยอมรับสภาพความเป็นจริง
เมื่อจิตยอมรับสภาพความเป็นจริงแล้ว จิตจะ
ตัดกระแสแห่งความรู้อันเป็นสมมติบัญญัติ
นั้นให้ขาดตอนลงไปสู่ความว่าง เมื่อจิตเกิด
ความว่างขึ้นมาแล้ว ในอันดับต่อไป จิตจะ^ก
ก้าวหน้าไปสู่ภูมิปرمัตธรรม เมื่อภูมิความรู้
อันได้เกิดขึ้นมาในขณะนี้ เกิดขึ้นมาเองโดย
อัตโนมัติ เกิดขึ้นมาแล้วจะไม่มีสมมติบัญญัติ
ถ้ามองเห็นด้วยสมมติว่าอาจจะเห็นนิมิตเกิด
ขึ้นมาเป็นรูปเป็นร่าง ซึ่งเห็นร่างกายอนตาย
เน่าเปื่อยผุพัง จิตจะอยู่เฉยๆ ไม่มีสมมติ

บัญญัติว่าอะไร เมื่อเห็นรูปของตัวเอง จิตก็ไม่
ว่ารูปของตัวเอง เมื่อรูปแห่งเมืองพังสลายตัว
ไปในที่สุด จิตก็จะไม่มีสมมติบัญญัติ เรียก
อาการที่เป็นไปตามขั้นตอน เห็นเนื้อไม่ว่าเนื้อ
เห็นหนังไม่ว่าหนัง เห็นกระดูกไม่ว่ากระดูก
เห็นการสลายเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าการสลาย
เปลี่ยนแปลง จิตจะเห็นอยู่เฉยๆ ไม่มีสมมติ
บัญญัติใดๆ ทั้งสิ้น อันนี้คืออาการที่จิตเดินเข้า⁴
สู่ภูมิแห่งประมัตธรรมโดยไม่มีสมมติบัญญัติ
ไม่มีตัวตน ไม่มีตัว ไม่มีผู้หญิง ไม่มีผู้ชาย ไม่มี
มีคน ไม่มีลัตต์ ไม่มีจิต ไม่มีภาวะธรรมอะไร
ทั้งนั้น แต่ว่าจิตผู้รู้ปรากว่าเด่นชัด สิ่งที่รู้ก็ปรากว
ให้ไว้ให้เห็นอยู่ตลอดเวลา อันนี้คือลักษณะของ
จิตที่ก้าวขึ้นไปสู่ภูมิประมัตถ์

พระราชนูปจذا : ทำไม่ مرض ๘ จึงมีปัญญาอยู่ ๒ อย่าง

หลวงพ่อพุธ : مرض ๘ เห็นชอบ ดำรงชอบ วาจาชอบ กระทำ
ชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ
จิตตั้งมั่นชอบ ในเมื่อภูมิจิตของผู้ดำเนินนั้น
ยังไม่ประชุมพร้อมลงไปเป็นหนึ่ง ทุกลิ่ง
ทุกอย่างจะปรากว่าที่อาการ เช่น สัมมาทิฐิ

(เห็นชอบ) ก็มีอยู่ สัมมาสังกับปะ (ดาริชอบ)
ก็มีอยู่ ทั้งสองอย่างนี้เป็นเรื่องของปัญญา
ปัญญาในมรรค ๙ ยังไม่มาประชุมพร้อมลง
เป็นหนึ่งที่ดวงจิต ยังมีสอง ในขณะที่มรรค ๙
ยังไม่ประชุมพร้อมลงเป็นหนึ่งที่ดวงจิต ยังมี
อาการอยู่ ๙ นั้น เป็นอาการของมรรคเมื่อ
ประชุมพร้อมเป็นหนึ่ง คือ สมารท ความประชุม^๑
พร้อมเป็นหนึ่งนั้นอยู่ที่สมารท ในเมื่อสัมมาสมารท
เป็นหนึ่งแล้วทุกลิงทุกอย่างก็จะเกิดขึ้น ที่นี่
อาการเกิดขึ้นของมรรค ๙ ในเมื่อประชุมพร้อม^๒
ลงแล้ว เราจะนับอาการไม่ถูก เพราะถ้าหาก
มรรค ๙ ยังแยกกันอยู่ต่ำบ่อดี เราไม่สามารถ
ปฏิบัติจิตไปสู่ภูมิรู้ ภูมิธรรมได้เลย เพียงแต่
ว่าเราทำให้จิตสงบเพียงนิดหน่อยเท่านั้น
 เพราะฉะนั้น ผู้บำเพ็ญ มักจะหนักใจว่า ทั้ง
๙ ข้อนี้จะทำอย่างไร กว่าจะรวมลงมาเป็นหนึ่ง
มิต้องเสียเวลา很多-many มากมายหรือ? การรวมธรรมะ
คือมรรค ๙ นี้ เราจะต้องเริ่มด้วยการรักษา
คีลให้บริสุทธิ์ เป็นประการแรกก่อน ประการ
ที่สอง พยายามทำใจ ฝึกหัดใจให้เป็นสมารท
ประการที่สาม ทำสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ
ในการปฏิบัติว่าเพื่ออะไร เมื่อมุ่งผลแห่งความ

ลงบ รุ่ยิ่งเห็นจริงตามสภาระธรรม ตามความ
เป็นจริง ในเมื่อคีลก์บริสุทธิ์ เป็นอุบายที่ทำให้
จิตสงบลงเป็นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “สมารธิจิต”
สมารธ เมื่อจิตสงบลงเป็นหนึ่ง คือจิต ไปนิ่ง
อยู่เฉยๆ อันนี้เป็นแต่เพียงมีสมารธองค์เดียว
เท่านั้น ถ้าสติสัมปชัญญะยังไม่มีกำลังเพียงพอ
ครัวชาพะยังไม่เก่ง วิริยะพะยังไม่มี สติพะ
ยังไม่พร้อม สมารธิพะยังไม่เข้มแข็ง ปัญญา
พะยังไม่มีกำลังที่จะรอบรู้ถึงที่สุด จิตก็ยัง
ไม่ประชุมพร้อมอริยมรรครวมเป็นหนึ่งได้
ต้องพยายามที่จะฝึกหัดสมารธให้ยิ่งขึ้น ในเมื่อ^๔
ทั้งมรรค ๘ รวมกันเป็นหนึ่งแล้ว มีแต่หนึ่ง
ไม่มีสอง ในเมื่อยังไม่ประชุมพร้อม มันก็ยัง
มีแยกกันเป็นสองค่าตามที่ว่าทำไม่ปัญญาใน
มรรค ๘ จึงมี ก็ เพราะ เราไปปฏิบัติตามอาการ
ในเมื่อเราทำจิตเป็นสมารธ ประชุมพร้อมด้วย
อริยมรรคแล้ว สัมมาทิฐิกับสัมมาสังกัปปะรวม
เป็นหนึ่ง สัมมาอันอื่นๆ ก็จะรวมเข้ามา จนรวม
เป็นหนึ่งเท่านั้น เมื่ออริยมรรครวมกันเป็นหนึ่ง
แล้ว ก็สามารถปฏิบัติจิตไปสู่ภูมิรู้ภูมิธรรมได้